

PKK TERÖRÜNÜN ANALİZİ

TÜRKİYE TERÖR OLAYLARI
VERİ TABANI

HÜSEYİN ALPTEKİN

SETA

PKK TERÖRÜNÜN ANALİZİ

TÜRKİYE TERÖR OLAYLARI
VERİ TABANI (2004-2018)

SETA

STRATEJİ ARAŞTIRMALARI SERİSİ 7

PKK TERÖRÜNÜN ANALİZİ

TÜRKİYE TERÖR OLAYLARI
VERİ TABANI (2004-2018)

HÜSEYİN ALPTEKİN
(DERLEYEN)

SETA

Hüseyin Alptekin

Lisans eğitimini Beykent Üniversitesi İşletme ve Uluslararası İlişkiler bölümlerinde 2004'te tamamlayan Alptekin, yüksek lisans derecesini 2006'da Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden aldı. Lisansüstü çalışmalarını 2008'e kadar Utah Üniversitesi'nde sürdüren Alptekin doktora çalışmalarını "Explaining Ethnopolitical Mobilization: Ethnic Incorporation and Mobilization Patterns in Bulgaria, Cyprus, Turkey, and Beyond" başlıklı teziyle Texas Üniversitesi-Austin Siyaset Bilimi Bölümü'nde tamamladı. Başlıca akademik ilgi alanları arasında karşılaştırmalı siyasi kurumlar, etnik siyaset, milliyetçilik, Türkiye ve Ortadoğu politikası ve sosyal bilim araştırmaları metodolojisi yer alan Alptekin'in araştırmaları *Ethnic and Racial Studies*, *Mediterranean Politics*, *Nationalism and Ethnic Politics*, *Afro Eurasian Studies*, *Insight Turkey*, *Wiley-Blackwell Encyclopedia of Political Thought*'ta yayımlandı. İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir. İstanbul Şehir Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir.

SETA Kitapları 54

ISBN:

© 2019 SET Vakfı İktisadi İşletmesi

1. Baskı: Ekim 2019, İstanbul

Bu yayının tüm hakları SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'na aittir. SETA'nın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama, vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

Editör: Mehmet Akif Memmi

Düzeltili: Mustafa Said İşeri

Kapak Tasarım: Hasan Suat Olgun

Tasarım Uygulama: Hasan Suat Olgun, Erkan Söğüt

Baskı ve Cilt: TurkuvaZ Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş., İstanbul

SETA Kitapları

Nenehatun Cd. No: 66 GOP Çankaya 06700 Ankara

Tel: +90 312 551 21 00 | Faks: +90 312 551 21 90

www.setav.org | info@setav.org

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
GİRİŞ: TÜRKİYE TERÖR OLAYLARI VERİ TABANI (TTOV) İLE PKK TERÖRÜNÜN VERİ TEMELLİ ANALİZİ HÜSEYİN ALPTEKİN	9
PKK TERÖRÜ İLE MÜCADELEDE YAŞANAN CAN KAYIPLARI HÜSEYİN ALPTEKİN, TUĞBA SEZGİN, MUHAMMET AKKUŞ	35
PKK’NİN HEDEF SEÇİMİ VEYSEL KURT, MERVE DİLEK DAĞDELEN	81
PKK SALDIRI TÜRLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER TALHA KÖSE, MERVE ŞAHİN	139
TERÖRLE MÜCADELE OPERASYONLARI VE PKK’NİN TERÖR EYLEMLERİNDE KULLANILAN SİLAH TÜRLERİ HASAN BASRİ YALÇIN, AYŞE İREM AYCAN ÖZER	185
TÜRKİYE’DE İHA-SİHA’LARIN TERÖRLE MÜCADELEDE KULLANIMI VE TERÖRLE MÜCADELEYE ETKİLERİ ABDULLAH ERBOĞA, MERVE İREM AYAR	239

**PKK
TERÖRÜ İLE
MÜCADELEDE
YAŞANAN CAN
KAYIPLARI**

HÜSEYİN ALPTEKİN, TUĞBA SEZGİN
MUHAMMET AKKUŞ

GİRİŞ

Bu bölüm 1 Haziran 2004-31 Aralık 2018 döneminde PKK'nın Türkiye'de gerçekleştirdiği terör saldırıları ve Türkiye güvenlik güçlerinin yurt içi ve dışında bu terör örgütüne yönelik gerçekleştirdiği terörle mücadele operasyonları sonucu yaşanan can kayıplarını analiz etmektedir.

1978'de kuruluşunu ilan eden PKK terör örgütü kırk bir yıldır Türkiye'de terör eylemlerinde bulunmaktadır. İlk yıllarında diğer ayrılıkçı ve devrimci sol örgütleriyle Güneydoğu Anadolu'daki kimi aşiretlere saldıran terör örgütü 15 Ağustos 1984'te Siirt ve Hakkari'de gerçekleştirdiği saldırılarla Türkiye güvenlik güçlerini de doğrudan hedef almaya başlamıştır. PKK'nın kırk yılı aşan terör tarihinde çok sayıda insan hayatını kaybetmiştir. Ne var ki yaşanan terör eylemleri, çatışmalar ve terörle mücadele operasyonlarında kaç kişinin hayatını kaybettiği konusunda yeterli bir netlik ve ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Mevcut veriler genellikle yıllara göre tasnif edilmiş olduğundan olay bazlı değerlendirmelere izin vermemektedir.¹ Bunun yanı sıra senelik olarak verilen toplam can kayıplarını aktarırken çeşitli kaynaklar farklı veriler sunmaktadır.² Tüm bu çeşitli kaynaklar bir arada

¹ Bu konuda istisnai çalışmalar arasında 2015-2016 dönemini inceleyen bir çalışma için bkz. Murat Yeşiltaş ve Necdet Özçelik, *When Strategy Collapses: The PKK's Urban Terrorist Campaign*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2018); 1984-2013 döneminde terörle mücadelede verilen şehitlerin isim, rütbe, şehadet tarihi ve şehadet yeri bilgisi için bkz. Terörizm ve Terörizmle Mücadele Araştırmaları Merkezi, *Terörle Mücadelede Verdiğimiz Şehitler (1984-2013)*, (21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 2013).

² TBMM'nin 2013'te hazırladığı "Terör ve Şiddet Olayları Kapsamında Yaşam Hakkı İhlallerinin İncelenmesine Yönelik Kurulan Alt Komisyon Raporu"na göre 1984-2012 arasında 35 bin 576 kişi terör nedeniyle hayatını kaybetmiştir. Bkz. "TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu", TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2013/raporlar/31012013.pdf>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2018), s. 78; Basında ve farklı veri tabanlarında paylaşılan farklı bilgilere nazaran en net bilgi bu TBMM raporu olarak kabul edilebilir.

değerlendirildiğinde bugüne kadar PKK terörü kaynaklı yaşanan terör eylemleri ve terörle mücadele operasyonlarında meydana gelen toplam can kaybının 30-40 bin dolaylarında olduğu söylenmektedir.³ Benzer terör süreçleri yaşamış ülkelerde yaşanan can kayıplarının bilgisi oldukça detaylı ve kolaylıkla ulaşılabılır şekilde mevcut iken bu durum Türkiye için söz konusu değildir.

PKK terörü nedenli yaşanan can kayıplarına dair sistemli bir çalışmanın lüzumu su götürmez bir gerçek olmakla beraber yine de bu konuda birtakım itirazlar duyulabilmektedir. Kimileri can kaybı verisinin düzenli bir şekilde toplanması ve analiz edilmesini yersiz hatta gayriahlaki bulabilmekte, insan hayatının rakamlara dökülemeyecek zenginlikte ve renkte olduğunu dile getirmektedir. Ancak unutulmalı ki can kayıplarının kaydını sistemli bir şekilde tutarak yapılan analizlerden amaçlanan koca bir ömrü bir rakama indirmek, her biri ayrı değere sahip hayatları rakamlarla dolu tablolarda birbirine eşitlemek değildir. Aksine can kayıplarının sistemli bir analizi bu kayıpların nasıl önlenebileceğine dair analizler yapmaya da imkan verebilecek ve insan hayatına verilen önemin bir göstergesi olacaktır. İşte bu nedenle PKK terörü kaynaklı yaşanan can kayıplarının bilgisi sistemli bir şekilde tutulmalı ve hiçbir ölüm karanlıkta bırakılmamalıdır. Dolayısıyla PKK terörü nedenli can kayıpları konusundaki mevcut veri eksikliği ve düzensizliği güvenilir akademik çalışmaların yapılmasını engellerken sorunun çözümü için uğraş veren siyasi aktörler ve sivil toplum örgütlerini de karanlıkta bırakmaktadır. Bu kitap ve özelde de bu bölüm bu karanlığı aydınlatmaya yardımcı olmak için kaleme alınmıştır.

Bu bölümde öncelikle can kayıpları analizinde kullanılan terimler tanımlanarak ortaya konulacak bulgu ve değerlendirmeler için bir kavramsal çerçeve çizilmektedir. Daha sonra terör olayları hakkında dün-

³ “US Offers Up to \$12 Million Reward for 3 Senior PKK Terrorists”, Daily Sabah, 6 Kasım 2018; Bir TBMM raporunda rakamların farklılıklarına ve tutarsızlıklarına değinilmiş, bilanço çalışmalarının ne kadar eksik olduğu örneklerle açıklanmıştır. Bkz. TBMM, <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2013/raporlar/31012013.pdf>, (Erişim tarihi: 5 Kasım 2018); “26 Yılın Kanlı Bilançosu”, *Milliyet*, 24 Haziran 2010.

ya genelinde öne çıkan veri tabanlarının can kayıpları konusunu nasıl analiz ettikleri tartışılmaktadır. Bölümün bir sonraki kısmında TTOV can kaybı verisi yıllar, aylar ve yaşandıkları lokasyona göre değerlendirilerek öne çıkan bulgular sunulacak ve irdelenecektir.

TERİMLER

Savaş, çatışma, terör gibi farklı siyasal şiddet türlerinde yaşanan “kayıplar” (*casualties*) literatürde çeşitli başlıklar altında incelenmektedir. Askeri kullanımda “zayiat” olarak adlandırılan bu kayıplar görevi esnasında ölen, yaralanan, esir alınan ya da kaybolan dolayısıyla görev yapamaz hale gelen eli silah tutan kişileri ifade etmektedir.⁴ Sivil anlamda kullanılan kayıplar ise savaş, çatışma ya da terör gibi siyasal şiddet içeren olaylar esnasında hayatını kaybeden ve yaralanan muharip olmayan kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır. Sivilleri muharip unsurlardan ayıran özellik silahsız olmaları ve herhangi bir güvenlik gücü ya da organize silahlı örgüt üyesi olmamalarıdır.⁵

“Zayiat” (*casualties*) kavramı literatürde sadece ölen kişileri ifade eden “can kaybı” (*fatalities*) terimiyle yani dar anlamıyla da kullanılabilmektedir.⁶ İlişkili diğer bir terim olan “ikincil zarar” (*collateral damage*) ise kasıtsız meydana gelen ölüm, yaralanma ve diğer hasarları ifade etmektedir. Askeri terminolojide bu terim savaş dışı kişilerin meşru görülen bir hedefe yapılan saldırı sırasında kazara öldürülmesi ya da yaralanması olarak nitelendirilir.⁷ Bölümde söz konusu kavramlardan

⁴ “NATO AAP-06 Glossary of Terms and Definitions”, NATO, 1 Ocak 2017, <https://standards.globalspec.com/std/10275442/AAP-06>, (Erişim tarihi: 15 Mart 2019).

⁵ “Definitions”, Uppsala Conflict Data Program (UCDP), <https://www.pcr.uu.se/research/ucdp/definitions>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018).

⁶ Free Dictionary, <https://www.thefreedictionary.com/casualties>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018); “Civil War Casualties”, American Battlefield Trust, <https://www.battlefields.org/learn/articles/civil-war-casualties>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018); “War Losses”, International Encyclopedia of First World War, https://encyclopedia.1914-1918-online.net/article/war_losses, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018).

⁷ Merriam-Webster, <https://www.merriam-webster.com/dictionary/collateral%20damage>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018).

en geniş olan zayıat kavramı yerine ölümle sonuçlanan zayıata yani can kaybı değişkenine odaklanılmaktadır.

TERÖR VE ŞİDDET

Bu kitapta da tekrarlandığı üzere literatürdeki en yaygın tanıma göre “terör” devlet dışı örgütlerin siyasi bir amacı gerçekleştirmek için sivilleri de hedef alacak şekilde kullandığı şiddet türüdür.⁸ Savunmasız kişileri hedef alan terör saldırılarının temel olarak iki amacı vardır: (i) toplumda korku ve panik yaratmak ve (ii) muhataplarına siyasal bir mesaj iletmek.⁹ Bu anlayışa göre amacı gerçekleştirmek sadece fiziksel şiddet uygulamayla değil bunun da ötesinde hedef kitle üzerinde psikolojik etki oluşturulması yoluyla mümkündür.¹⁰

Terör literatüründe sivillerin kasıtlı olarak hedef alınması devlet dışı silahlı aktörleri terörist yapan temel özellik olarak kabul edilir.¹¹ Söz konusu örgütlerin terör vasfı kazanması için sivilleri hedef alması yeterlidir ancak terör örgütleri her zaman sadece savunmasız kişileri hedef almaz, katı hedefler¹² de sık sık terör örgütlerince hedef alınır. Asker, polis gibi güvenlik güçleri bu örgütlerin hedefi haline gelebilir, muharip-sivil ayrımı gözetilmeyebilir ya da öldürülen kişiler sivil olsa bile terör grupları tarafından karşı oldukları devletin destekçisi, iş birlikçisi olarak nitelendirilebilir.¹³ Etnik temelli ayrılıkçı terör örgütlerinin belirli bir grubu temsil ettiği ve dolayısıyla bu grubu

⁸ Ayrıca bkz. Alptekin, “Giriş: Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (TTOV) ile PKK Terörünün Veri Temelli Analizi”.

⁹ Victor H. Asal, R. Karl Rethemeyer, Ian Anderson, Allyson Stein, Jeffrey Rizzo ve Matthew Rozea, “The Softest of Targets: A Study on Terrorist Target Selection”, *Journal of Applied Security Research*, Cilt: 4, Sayı: 3, (2009), s. 265.

¹⁰ Taylor Haywood, “Determinants of Terrorist Target Selection: A Quantitative Analysis”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, University of Central Florida, 2017), s. 4.

¹¹ Andrew H. Kydd ve Barbara F. Walter, “The Strategies of Terrorism”, *International Security*, Cilt: 31, Sayı: 1, (2006), s. 52.

¹² “Katı hedef”ten kasıt silahlı yani kendisini savunabilecek asker, polis ve güvenlik korucusu gibi hedeflerdir.

¹³ Hüseyin Alptekin, *Etnik Terör Örgütleri ve Etnik Terörle Mücadele: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2018).

hariç tutarak “öteki” olarak kabul ettiği düşman grubun sivillerine karşı teröre başvurmaya daha meyilli olduğu ileri sürülür.¹⁴ Ancak sanılanın aksine bu örgütler de beklediği desteği bulamadığı gerekçesiyle temsil ettiğini iddia ettiği etnik grubun üyelerinden insanları da öldürebilir.

Kimi terör örgütleri kendi amaçlarına zarar vereceği ya da grubun meşruiyetine etki edeceğini düşünerek sivilleri hedef almadığını iddia eder ancak bu çoğunlukla söylem düzeyinde kalır.¹⁵ Çünkü terörizm gücün asimetrik olduğu bir gayrinizami harp formudur ve meşru şiddet kullanma tekeli elinde tutan devlete ya da düzenli bir orduya karşı askeri kapasitesi yetersiz olan devlet dışı aktör sık sık sivilleri hedef alma gibi yöntemlere başvurur. Terörizmi “zayıfların silahı”¹⁶ olarak gören bu iddiaya göre güç açısından dezavantajlı taraf terörü, savaşın kendisine olan maliyetini düşürmek, düşmanıninkileri de artırmak ve caydırıcılık kazanmak için kullanılan stratejik bir araç olarak görülür.¹⁷ Martha Crenshaw da terör yoluna başvurmayı siyasi ve stratejik saiklerle bile isteye yapılan bir seçim olarak açıklar.¹⁸

Gayrinizami harbin diğer bir türü olan “gerilla savaşı”nda da benzer bir güç asimetrisi mevcuttur. Bu terim zayıf tarafın güçlü düşmana karşı farklı biçimlerde uyguladığı taktiksel mücadele olarak tanımlanır.¹⁹ Amaç düşmanı yıpratarak alan kazanma ve kazanılan alanların

¹⁴ Sara MT Polo ve Kristian Skrede Gleditsch, “Twisting Arms and Sending Messages: Terrorist Tactics in Civil War”, *Journal of Peace Research*, Cilt: 53, Sayı: 6, (2016), s. 820.

¹⁵ Alptekin, *Etnik Terör Örgütleri ve Etnik Terörle Mücadele: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK*.

¹⁶ Brian Crozier, *The Rebels: A Study of Post-War Insurrections*, (Boston: Beacon Press, 1960); Martha Crenshaw, “The Causes of Terrorism”, *Comparative Politics*, Cilt: 13, Sayı: 4, (1981), s. 387; Micheal G. Findley ve Joseph K. Young, “More Combatant Groups, More Terror? Empirical Tests of an Outbidding Logic”, *Terrorism and Political Violence*, Cilt: 24, Sayı: 5, (2012), s. 711.

¹⁷ Polo ve Gleditsch, “Twisting Arms and Sending Messages: Terrorist Tactics in Civil War”, s. 815.

¹⁸ Crenshaw, “The Causes of Terrorism”, s. 387.

¹⁹ Samuel P. Huntington, “Introduction”, ed. Franklin M. Osanka, *Modern Guerilla Warfare: Fighting Communist Guerilla Movements*, (Free Press, New York: 1962), s. xvi.

bir araya getirilmesiyle düzenli ordunun yenilmesidir. Terörizmde ise aslolan askeri zaferden ziyade psikolojik olarak düşmanın yıpratılarak siyasal amacın gerçekleştirilmesidir. Ancak bu iki terim farklı siyasal aktörleri değil farklı siyasal şiddet türlerini ifade eder.²⁰ Dolayısıyla bazı silahlı örgütler hem gerilla savaşı hem de terörist taktiklerini aynı anda uygulayabilir. Kırsalda devletin güvenlik güçlerine karşı pusu kuran ve vurkaç taktikleri uygulayan gerilla grupları aynı anda sivilleri hedef alan saldırılar da gerçekleştirebilir. Bu durumda sivilleri öldüren bir grup gerilla taktikleriyle devlete karşı mücadele verdiğinde de terörist vasfıyla nitelendirilmeye devam eder.²¹

Türkiye'nin PKK'yla olan mücadelesi de İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaygınlık gösteren gayrinizami harbin bir örneği olarak nitelendirilmektedir. PKK terör örgütü Türkiye güvenlik güçlerini doğrudan hedef almaya başladığı 1984'ten günümüze kadar farklı amaç ya da gereksinimlerle bu iki şiddet türüne de başvurmuştur. Örgütün zamanla değişen stratejisi başvurduğu taktiklere ve dolayısıyla eylem biçimlerine de yansımaktadır. PKK bir yandan kırsalda güvenlik güçlerine karşı temel mücadele yöntemi olarak benimsediği gerilla savaşı verirken bir yandan da gerçekleştirdiği terör eylemleriyle ayırım gözetmeksizin birçok masum insanın hayatını kaybetmesine neden olmaktadır.

MEVCUT VERİ TABANLARINDA PKK KAYNAKLI CAN KAYIPLARI

Dünya genelinde terör verisi toplayıp analiz eden pek çok kuruluş mevcuttur. Örneğin "UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset" 1946'dan günümüze kadar olan silahlı çatışmalarda hayatını kaybeden güvenlik

²⁰ Alptekin, *Etnik Terör Örgütleri ve Etnik Terörle Mücadele: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK*; Christopher Butler ve Scott Gates, "Asymmetry, Parity and Civil War: Can International Theories of Power Help Us Understand Civil War?", *International Interactions*, Cilt: 35, Sayı: 3, (2009), s. 332.

²¹ Alptekin, *Etnik Terör Örgütleri ve Etnik Terörle Mücadele: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK*.

görevlisi, sivil ve silahlı örgüt üyelerinin verisini kaydeden bir veri tabanıdır.²² “Can Kayıpları” değişkeni bu veri tabanında devlet, devlet dışı aktör, sivil ve bilinmeyenler olmak üzere kategorize edilmiştir. Veri tabanının Türkiye kısmında çatışan taraflar ise Türkiye, PKK/MKP/TAK/YSP ve Siviller olacak şekilde kodlanmıştır. Ne var ki bu veri tabanı yerel kaynaklardan ziyade uluslararası haber kaynaklarını taramış ve çoğunlukla AFP, Reuters ve BBC gibi yabancı basın kaynaklarını kullanmıştır. Bu sebeple sadece yerel basında yer bulabilen pek çok olay atlanmış ve 1989’dan 2017’ye kadar PKK terör örgütüyle ilgili toplam 4 bin 966 vaka kaydedilebilmiştir.²³

Diğer bir açık kaynak veri tabanı Maryland Üniversitesi tarafından oluşturulan ve 1970’den 2017’ye kadar gerçekleşmiş terör eylemlerini içeren “Global Terrorism Database”dir (GTD).²⁴ Bu veri tabanının Türkiye kısmında saldırıları gerçekleştiren gruplar PKK, YPG, TAK, DHKP-C, TKP-ML, TPLF/THKP-C olarak sınıflandırılmıştır. Olaylarda hedef alınan gruplar da ordu, donanma, polis, hükümet ve medya çalışanları, siviller ve terör grubu üyeleri olacak şekilde kategorize edilmiştir. GTD veri toplarken çoğunlukla yabancı basına dayanmakla beraber bazen yerel basına da başvurmuş ancak yine de pek çok vaka gözden kaçırılmıştır. GTD kapsamında PKK’nın terör eylemlerine başladığı tarihten 2017’ye kadar toplam 2 bin 255 tekil olay girdisine ulaşılabilmektedir.²⁵

Türkiye’nin PKK ile olan mücadelesinde can kayıpları sayısını açık kaynaklar üzerinden takip eden bir diğer çalışma da “Internati-

²² “UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset Codebook”, Uppsala Conflict Data Program (UCDP), http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/167/a_167198-f_codebook_ucdp_prio-armed-conflict-dataset-v4_2013.pdf, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018).

²³ Uppsala Conflict Data Program (UCDP), <http://ucdp.uu.se>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018).

²⁴ Global Terrorism Database, <http://www.start.umd.edu/gtd>, (Erişim tarihi: 15 Ekim 2018).

²⁵ Laura Dugan ve Gary LaFree, “Measuring Terrorist Attacks with Open-Source Data”, *International Studies Review*, Sayı: 14, (2012), s. 78.

onal Crisis Group” (ICG) tarafından gerçekleştirilmektedir. Can kayıpları güvenlik gücü üyeleri, PKK’lı militanlar, siviller ve herhangi bir gruba mensubiyeti tespit edilemeyen gençler (açık kaynaklarda ne sivil ne de PKK üyesi olarak nitelendirilebilen, yaşı 16-35 arası olan gençler) olacak şekilde kodlanmıştır.²⁶ ICG veri tabanında Türkiye güvenlik güçleri asker, polis ve köy korucuları; PKK da HPG, YPS, TAK gibi alt gruplara ayrılmıştır. Güvenlik güçlerinin can kaybı bilgisi için Türk Silahlı Kuvvetlerinin (TSK) basın bildirileri ve resmi duyuruları, sivil kayıplar için de Türkiye basını ve Türkiye İnsan Hakları Vakfı, İnsan Hakları ve Mazlumlar için Dayanışma Derneği (Mazlumder) gibi sivil toplum kuruluşlarının raporları takip edilmiştir. PKK’lı militanlar için ise yine Türkiye basını ve PKK ile ilişkili yayın organları kaynak alınmıştır.²⁷

Bu tür veri tabanlarının dışında Türkiye basını da zaman zaman PKK terörünün bilançosu başlıklı haberler yapmış, tekil olay bilgisi vermese de senelik toplam can kaybı bilgilerini paylaşmıştır. Aşağıda Tablo 1’de verilen *Milliyet* gazetesi örneği PKK terörüne dair bu tarz bir veri kaynağıdır.

Bu veri tabanları birlikte incelendiğinde gerek PKK’nın dahil olduğu terör olayları sayısı gerekse bu olaylarda meydana gelen can kaybı sayısının çeşitli kaynaklarda farklı olduğu görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri her veri tabanında terör tanımı, kategoriler, kodlama kriterleri ve incelenen zaman aralıklarının değişiklik göstermesi, meydana gelen olayların farklı kaynaklardan takip edilmesi ve bu nedenle gözden kaçırıldığı için kodlanamayan olaylardır. Resmi kurumlardan ise toplam can kaybı bilgisi elde edilebilirken bu yolla tekil olayların bilgisine ulaşmak ise mümkün olmamaktadır.

²⁶ “Metodoloji ve Terminoloji”, International Crisis Group, <https://www.crisisgroup.org/tr/content/grafik-ve-haritalarla-t%C3%BCrkiyedeki-pkk-%C3%A7at%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1#14>, (Erişim tarihi: 18 Ekim 2018).

²⁷ International Crisis Group, <http://www.crisisgroup.be/interactives/turkey>, (Erişim tarihi: 18 Ekim 2018).

TABLO 1. PKK TERÖR OLAYLARINA DAİR VERİ KAYNAKLARI

Veri Tabanları	Can Kaybı Kategorileri	Savaşan Taraflar	Kaynaklar	Olay Sayısı	Can Kaybı Verisi
UCDP/PRIO Armed Conflict Dataset	Devlet Devlet dışı aktör Siviller Bilinmeyenler	Türkiye PKK MKP TAK YSP	Muhtelif yabancı yayın kuruluşları (çoğunlukla AFP, BBC, Reuters, Xinhua)	1989-2017: 4.966 2004-2017: 1.542	1989-2017: 31.290 2004-2017: 6.819 can kaybı: 491 sivil 6.042 muharip 286 bilinmeyen
Global Terrorism Database (GTD)	Ordu Donanma Polis Hükümet Medya çalışanları Sivil vatandaşlar Terör grubu üyeleri	PKK DHKP-C TAK TKP-ML TPLF/ THKP-C	Muhtelif yabancı yayın kuruluşları Yerel basın	1989-2017: 2.255 2004-2017: 1.267	1970-2017: 1.383 ölüm 970 yaralanma vakası 2004-2017: 655 ölüm 674 yaralanma vakası
International Crisis Group (ICG)	Güvenlik gücü üyeleri PKK'lı militanlar Siviller Belirli bir gruba mensubiyeti tespit edilemeyen gençler	Asker Polis Köy korucusu PKK HPG YPS TAK	TSK Yerel basın Türkiye İnsan Hakları Vakfı Mazlumder PKK'lı kaynaklar	Olay sayısına dair veri yok	2011 Ocak-2018 Eylül: 4.948 can kaybı: 614 sivil 1.441 güvenlik görevlisi 2.893 PKK'lı
Milliyet Gazetesi Arşivi ²⁸	Güvenlik güçleri Siviller PKK'lı teröristler	Türkiye PKK	Genelkurmay Başkanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü gibi kurumların faaliyet raporları ve resmi internet siteleri	Olay sayısına dair veri yok	1984-Mart 2009: 41.828 can kaybı 2004-2009: 2.390 can kaybı: 670 güvenlik görevlisi 202 sivil 1.518 PKK militanı

²⁸ Bir veri tabanı hüviyeti taşımamakla beraber bu kaynak da PKK terörünün bilançosuna dair genel bilgi veren kaynaklara bir örnek olarak görülebilir. Bkz. "26 Yılın Kanlı Bilançosu.

Görüldüğü üzere PKK terör örgütüne dair kapsamlı ve detaylı bilgiye ulaşabilmek birçok açıdan mümkün olmamaktadır. Türkiye’de PKK’ya karşı kırk yıldan fazla süredir devam eden mücadeleye rağmen bilhassa meydana gelen can kayıpları ya da yaralanmalar gibi önemli göstergelere dair net verilere ulaşılabilmesi terörle mücadelede veriye dayalı analiz yapılmasına engel olmaktadır. Bu eksikliği gidermek amacıyla SETA tarafından terör örgütüne yönelik detaylı bilgi içeren, geriye dönük basın taramasıyla oluşturulmuş ve on beş yıllık bir dönemi (2004-2018) kapsayan “Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı” (TTOV) oluşturulmuştur. 1 Ocak 2004’ten 31 Aralık 2018’e kadar geçen sürede meydana gelen can kayıpları TTOV tarafından her terör olayını ayrı ayrı kodlamak üzere toplanmıştır. Bu verinin toplanma sürecine dair bilgi bu kitabın giriş bölümünde yer almaktadır.²⁹

TTOV CAN KAYBI VERİSİ

Bu bölümün temel konusu can kayıplarıdır. Bu nedenle analizimiz kapsam bakımından sadece terör eylemleri ve terörle mücadele operasyonları neticesinde yaşanan can kayıplarına odaklanmaktadır. Analizde can kayıpları dört bakımdan ele alınmaktadır:

İlk olarak can kaybı verisi –can kaybına sebep olan taraf bakımından– devlet güvenlik güçleri ve terör örgütünün neden olduğu can kayıpları olarak ikiye ayrılmıştır. TTOV’ye dahil edilen olaylar söz konusu olayın Türkiye güvenlik güçlerinin mi yoksa PKK’nın mı inisiyatifiyle yaşandığına göre de iki kategoride veri tabanına işlenmiştir. PKK’nın terör saldırılarında inisiyatif veya ilk hamle (saldırı) terör örgütünden geldiği için bu olaylar PKK’nın başlattığı olaylar olarak kodlanmıştır. PKK’ya yönelik terörle mücadele operasyonlarında ise ilk hamle devlet güvenlik güçlerinden geldiğinden bu olaylar da Türkiye güvenlik güçlerinin inisiyatifindeki olaylar olarak kaydedilmiştir. Bu ikisinin dışındaki bir diğer kategori de devlet güvenlik güçleri ve PKK

²⁹ Bkz. Hüseyin Alptekin, “Giriş: Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (TTOV) ile PKK Terörünün Veri Temelli Analizi”.

militalanlarının her ikisinin de inisiyatif almadığı yani karşılaşmayı planlı olarak başlatmadığı olaylardır. Bu olaylar iki tarafın genellikle kırsal alanda spontane bir şekilde karşılaşmalarıyla vuku bulan olaylardır. Bu kodlama bize terörle mücadelede verilen şehit sayısı ve etkisiz hale getirilen PKK militalanları sayısı üzerinden bir etkinlik analizi yapma imkanı vermektedir. Beklendiğı üzere PKK saldırılarında şehit sayısı yükselirken terörle mücadele operasyonlarında ise etkisiz hale getirilen PKK'lı sayısı yüksek seyretmektedir.

İkinci olarak can kayıpları can kaybı yaşayan gruba göre sınıflandırılmıştır. Buna göre üç tür can kaybından bahsedilebilir: güvenlik gücü mensupları (asker, polis, güvenlik korucusu), siviller ve terör örgütü mensupları. Öldürülen PKK'lıların örgüt içindeki görevi de (il, ilçe sorumluları, gençlik sorumlusu vb.) veri tabanında ayrı bir değişken olarak kodlanmıştır. PKK terör saldırıları ve PKK'ya yönelik terörle mücadele operasyonlarında hayatını kaybeden askerlerin rütbesi de haber kaynağında geçtiğı şekilde kodlanarak veri tabanına geçirilmiştir.

Can kaybı açısından bir diğ er değişken kaybın yaş andığı zamandır. Aşağıda takip eden kısımlarda ölümlü olayların (PKK terör eylemi ve Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarının) zamanı analiz edilmektedir. Bu suretle can kayıplarının kronolojik değişimi görülmekte, artış ve düşüşlerin zamanı tartışılmaktadır. Yine bir diğ er zaman değişkeni de mevsimsel artış ve düşüşlerdir. Buna göre de can kayıplarının –yaş andığı yıldan bağımsız olarak– aylara göre değişimi tartışılmaktadır.

Son olarak da can kayıplarının coğrafi dağılımı tartışılmaktadır. Can kaybı yaşanan olaylarda öne çıkan şehir ve ilçeler bu suretle analiz edilebildiğı gibi bu bağlamda tartışılabilir bir diğ er TTOV lokasyon değişkeni olan olayın yaş andığı yer de meskun mahal, kırsal ve arazi olarak kodlamakta ve bu ayırım üzerinden değerlendirmelerde bulunulabilmektedir. Tüm bu kodlama süreci kitabın giriş bölümünde yer aldığından değişkenler ve aldıkları değerler için söz konusu bölümde yer alan kodlama kriterlerine bakılabilir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

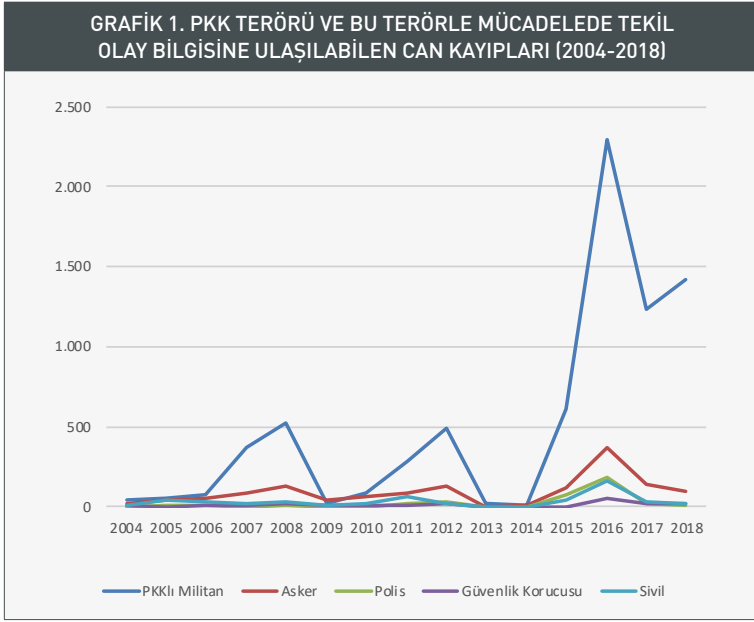
YILLARA GÖRE CAN KAYBI SAYILARI

Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (TTOV) verilerine göre 1 Ocak 2004-31 Aralık 2018 döneminde PKK terör eylemleri ve Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarında tekil olay bilgisine ulaşılabilen toplam 9 bin 903 can kaybı tespit edilmiştir. Hayatını kaybedenler arasında 7 bin 483 PKK militanı, 1.398 asker, 361 polis, 167 güvenlik korucusu, 481 sivil vatandaş yer almıştır. Meydana gelen 13 can kaybının ise kategorik bilgisi (güvenlik gücü mensubu, sivil veya PKK militanı) veri tabanının taradığı haber kaynaklarında verilmemiştir. Bunun yanı sıra 188 olayda ise can kaybı yaşanıp yaşanmadığı bilgisi taranan haber kaynaklarında belirtilmemiştir. Bu on beş yıllık sürede yaşanan can kayıplarının yıllara göre dökümü aşağıda Tablo 2 ve Grafik 1'de görülebilir.

TABLO 2. PKK TERÖRÜ VE BU TERÖRLE MÜCADELEDE TEKİL OLAY BİLGİSİNE ULAŞILABİLEN CAN KAYIPLARI						
YILLAR	PKK	Asker	Polis	Güvenlik Korucusu	Sivil	Senelik Toplam
2004	39	20	0	5	9	73
2005	57	42	5	3	17	124
2006	78	57	8	4	33	180
2007	367	94	1	10	26	498
2008	528	134	4	19	31	716
2009	19	44	2	4	8	77
2010	88	69	3	4	18	182
2011	284	88	19	7	58	456
2012	494	126	29	15	19	683
2013	16	1	0	0	2	19
2014	13	9	2	0	2	26
2015	611	117	79	2	43	852
2016	2.290	375	186	51	163	3.065
2017	1.233	128	14	25	33	1.433
2018	1.366	94	9	18	19	1.506
Genel Toplam	7.483	1.398	361	167	481	9.890

* 188 vakada ölü sayısı bilgisi taranan haber kaynaklarında belirtilmemiştir.

** Suriye'de gerçekleştirilen Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı hareketleri bu tablonun kapsamı dışında tutulmuştur.

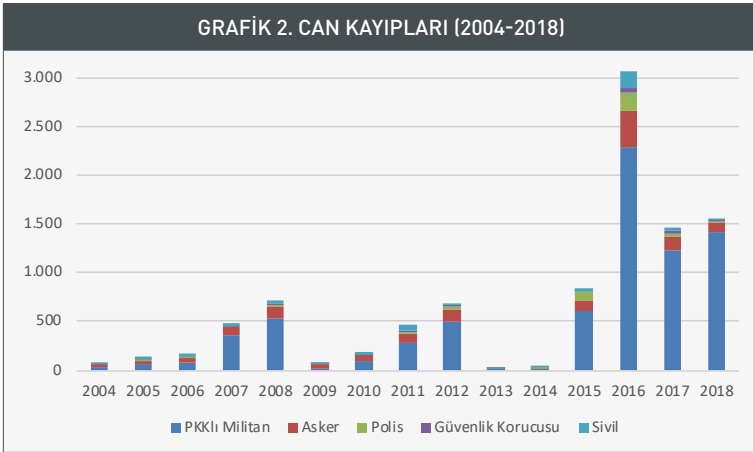
Yukarıda Tablo 2 ve Grafik 1’de yer alan veriler PKK terörünün tekrar baş gösterdiği 2004 itibarıyla başlamaktadır. 1999’da Abdullah Öcalan’ın yakalanmasıyla etkinliğini yitiren PKK, örgütün tutuklu lideri Öcalan’ın 1 Eylül 1999’daki çağrısı üzerine tek taraflı ateşkes ilan etmiştir.³⁰ ABD’nin 2003’te Irak’a müdahalesi sonrası bu ülkedeki otorite boşluğunu değerlendiren PKK Irak’ta toparlanma imkanı bulmuş, güç biriktirmiş ve 1 Haziran 2004’te ateşkes dönemine son verdiğini ilan etmiştir. PKK 2004’ten 2012 sonlarına kadar terör eylemlerini –kısa süreli istisnai dönemler dışında– devam ettirmiştir. 2013’te Çözüm Süreci’nin uygulamaya konulmasıyla beraber terör eylemlerinin ve dolayısıyla can kayıpları sayılarında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Ancak maalesef bu süreç sonucunda PKK’nın eylemsizliğinin geçici olduğu anlaşılmış ve terör örgütü bu evreyi güç toplamak için bir fırsat olarak kullanmıştır.³¹ PKK’nın Temmuz 2015’te gerçek-

³⁰ “Geçmişten Bugüne PKK Ateşkesleri”, CNN Türk, 28 Haziran 2010.

³¹ Fahrettin Altun ve Hasan Basri Yalçın, ed., *Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi*, (SETA Yayınları, İstanbul: 2018), s. 44.

leştirdiği Adıyaman, Şanlıurfa ve Diyarbakır saldırılarıyla³² çatışmasızlık süreci net bir şekilde sona ermiştir. Yine aynı yıl PKK'nın Güneydoğu'daki bazı ilçelerde başlattığı bir dizi silahlı kalkışma³³ sonucu kamuoyunda “Hendek operasyonları” olarak anılan meskun mahal operasyonları başlatılmış ve 2016 ortalarına kadar bu çatışmalar tüm şiddetiyle sürmüştür.

PKK'nın terörü sivillerin bulunduğu meskun mahallere taşınması ve bunun yanı sıra operasyon bölgesi dışında da birçok terör saldırısı gerçekleştirmesi neticesinde bütün can kaybı kategorilerinde en çok kayıp 2015 yazıyla başlayan dönemde yaşanmıştır. Ancak söz konusu silahlı kalkışmaların meskun mahal operasyonlarıyla bastırılmasından sonraki dönemde yurt içi ve yurt dışında gerçekleştirilen terörle mücadele operasyonları sonucunda terör örgütü ciddi zayıflamış ve 2016'dan itibaren PKK terörü kaynaklı can kaybı sayısında azalma gözlemlenmiştir.

İncelenen on beş yıllık sürede en çok can kaybının yaşandığı sene toplam 3 bin 65 can kaybıyla 2016 olmuştur. 2016 tüm katego-

³² “Ceylanpınar’da 2 Polis Şehit”, *Milliyet*, 23 Temmuz 2015.

³³ PKK tarafından “kıra dayalı gerilla savaşı” olarak adlandırılan meskun mahal kalkışmaları

rilerde en çok can kaybının yaşandığı sene olmakla beraber bu kaybın büyük kısmını 2 bin 290 militanı öldürülen PKK oluşturmuştur. 2017 ve 2018 de çok sayıda can kaybına sahne olmakla beraber bu yıllarda yaşanan can kayıplarında Türk güvenlik güçleri ve siviller geçmiş yıllara göre daha az sayıda kayba uğramıştır. Öldürülen PKK militanları 2009’da toplam can kaybına kıyasla en düşük orana sahipken³⁴ (yüzde 25) 2017’de bu oran yüzde 86’ya, 2018’de de yüzde 91’e çıkmıştır.

YILLARA GÖRE YARALI SAYILARI

Can kayıpları verileri incelenirken göz ardı edilmemesi gereken bir diğer nokta da terör eylemleri ve terörle mücadele operasyonlarında yaralanan kişilerin bilgisidir. Zira PKK terörü ve buna karşı verilen mücadele sadece can kaybına neden olmamış aynı zamanda birçok kişinin yaralanması sonucunu da doğurmuştur. Askeri literatürde “kayıp” ya da “zayıat” kavramı kullanılırken ölüm ve yaralanma olayları birlikte ele alınmaktadır. Zira yaralanan kişilerin bireysel düzeyde yaşadıkları travma ve maruz kaldıkları mahrumiyetlerin yanı sıra yaralı sayıları kolektif düzeyde de etki doğurmakta, çatışan tarafların silah altındaki kişi sayısını azaltıp taraflar üzerinde doğrudan ve dolaylı etkilerde bulunabilmektedir.

2004-2018 döneminde haber kaynaklarına yansıdığı kadarıyla 315’i PKK’lı, 2 bin 374’ü asker, 995’i polis, 226’sı güvenlik korucusu, 1.816’sı sivil olmak üzere toplam 5 bin 865 kişi yaralanmıştır. Yaralanan PKK’lıların sayısının tespitinin zor olmasından dolayı bu değişkenin PKK kategorisinde ciddi bir hata payı bulunmaktadır. Zira asker,

³⁴ Unutulmaması gerekir ki bu oranlar tekil olay bilgisine ulaşılabilen can kayıpları içindir. Türkiye’nin verdiği kayıplar eksiksiz olarak haberleştirilirken aynı netlik PKK kayıpları için mümkün değildir. Zira PKK militanlarının verdikleri kayıpları sakladıkları bilinen bir vakadır. Dahası özellikle sınır ötesi hava operasyonlarında PKK kayıplarının olay bazlı tespiti zaten oldukça zordur. Buradan yola çıkarak bu bölümde verilen toplam can kaybı rakamlarında PKK’nın verdiği kayıpların TTOV rakamlarından çok daha yüksek olduğu sonucu çıkarılabilir.

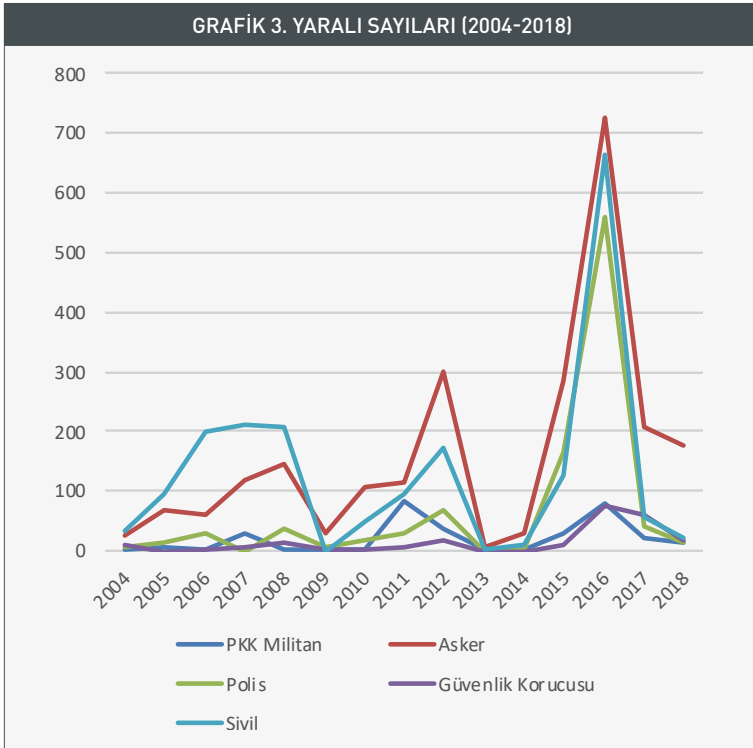
polis ve sivil yaralılar hastanelerde tedavi altına alınıp bu durum kayıt altına alınırken ele geçirilemeyen PKK'lı yaralılar için bu durum söz konusu değildir. Yine bu dönemde yaşanan 717 yaralanma vakasında ise taranan haber kaynaklarında yaralının grup mensubiyeti hakkında kategorik bilgi verilmemiştir. Yaralanma olaylarının toplu verisi Tablo 3'te yer almaktadır.

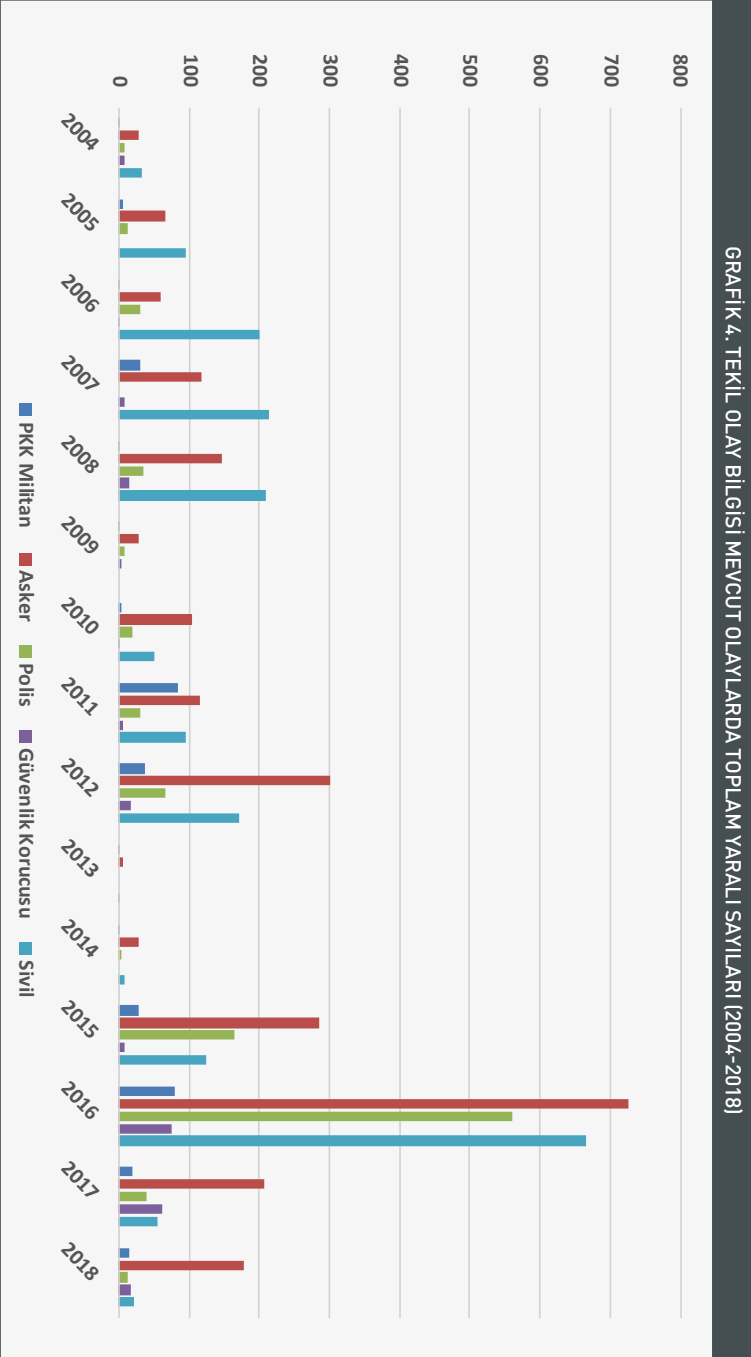
TABLO 3. YARALI SAYILARI (2004-2018)						
YILLAR	PKK	Asker	Polis	Güvenlik Korucusu	Sivil	Senelik Toplam
2004	1	27	7	9	32	76
2005	5	67	13	0	95	180
2006	2	59	31	2	201	295
2007	31	117	0	7	213	368
2008	1	146	35	15	209	406
2009	1	29	7	4	0	41
2010	4	105	19	1	50	179
2011	84	115	30	6	96	331
2012	36	302	67	17	171	593
2013	1	6	0	0	1	8
2014	1	29	3	0	9	42
2015	29	286	164	8	125	612
2016	80	726	560	76	665	2.107
2017	20	206	40	62	56	384
2018	15	177	12	18	21	243
Genel Toplam	311	2.397	988	225	1.944	5.865

* 231 vakada yaralı sayısı bilgisine ulaşamamıştır. Tablo genelinde ise yaralı PKK militanlarının sayısı bu bölümde açıklanan nedenlerden dolayı gerçek rakamların oldukça altında kalmaktadır.

Tablo 3'teki yaralı sayıları PKK'nın sivilleri hedef alma oranının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Sivil yaralanmalar-

rının yüzde 97'si PKK'nın başlattığı olaylar sonucu meydana gelmiştir. Genel toplam kısmında asker kategorisinden sonra en çok yaralanma sivil kişilerde olmuştur. Bu detay bölümün başında terör örgütlerinin hedef alma biçimleri kısmında sunulan argümanlarla da uyumaktadır. Can kayıplarını sunan tablolarda görünmeyen bir diğer nokta da polis ve koruculara yönelik saldırıların çokluğudur. Her ne kadar asker kategorisi her iki tabloda en fazla zayıat (şehit ve yaralı) verilen güvenlik gücü olarak görülse de tablolar beraber değerlendirildiğinde polis ve koruculara yönelik saldırıların hiç de az olmadığı anlaşılmaktadır. PKK'nın etkinliğinin kırsalda daha fazla olması ve bunun sonucunda diğer güvenlik gücü gruplarına nazaran askerlerle daha fazla karşı karşıya gelmesi yaralı sayısında askerleri öne çıkarmaktadır.

AYLARA GÖRE CAN KAYBI SAYILARI

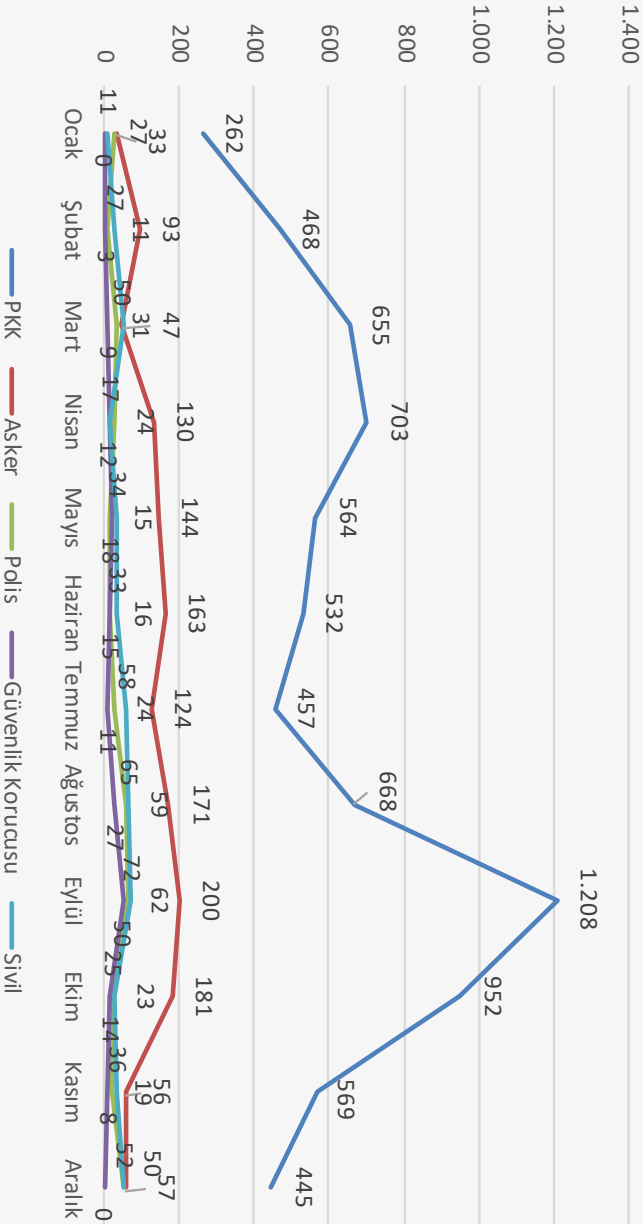
Yaşanan can kayıplarının zaman bakımından değerlendirmesi bir önceki başlıkta kronolojik sıraya göre yıl bazında yapılmıştır. Ancak PKK terörü nedenli olaylarda yaşanan can kayıplarının zaman bakımından değerlendirilmesinde mevsimsel etki de önemli bir değişkendir. PKK'nın genel olarak kış aylarında terör saldırılarını azalttığı, ilkbahar aylarında tekrar tırmandırdığı yaygın bir kabuldür. Bu kabulün doğru olup olmadığı, doğruysa bile can kayıplarının sene içerisinde nasıl değişim gösterdiği üzerinde çalışılması gereken bir konudur. Grafik 5'te görülmekte olan dağılıma göre can kayıplarının tüm kategorilerde ilkbahar aylarından sonbahar aylarına kadar yüksek seyrettiği, kış aylarında ise azaldığı görülebilir. Bu bakımdan can kayıplarının yoğunluğunu oluşturan PKK militanları incelendiğinde eylül ve ekim aylarının oldukça yüksek can kaybının yaşandığı dönemler olduğu anlaşılmaktadır. Kış aylarında can kaybındaki azalmanın nedeni ise Irak-Türkiye arasındaki günlük sınırın bu mevsimde PKK sızmaları için müsait olmamasıdır. Kış aylarının bölgede çetin geçmesi Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarını da zorlaştırmakta ve tüm kategorilerde can kaybı sayısında azalma sağlamaktadır.

Terör örgütlerinin eylem ve can kaybı sayılarının yıl içerisinde aylara göre nasıl bir yol takip ettiğinin anlaşılması amacıyla Grafik 5 ve 6 hazırlanmıştır. Grafikler detaylı incelendiğinde PKK, asker, korucu kategorilerinde can kaybının bahar ve yaz aylarında belirgin bir artış ve kış aylarında ise düşüş gösterdiği görülmektedir. Bunun başlıca sebepleri her iki tarafın da yoğunlukla arazi ve kırsalda faaliyet göstermesi ve her iki taraf için de kış aylarının operasyonel bakımdan zorluk oluşturmalarıdır. Bilhassa operasyonların ve çatışmaların yaşandığı bölgelerin iklimi göz önüne alındığında bu değişim beklenen bir durumdur. Polis ve sivil can kayıplarına gelinirse her ne kadar aynı trendin devam ettiği iddia edilebilirse de rakamların birbirine yakınlığı kesin bir kanıya varmayı güçleştirmektedir. Bunun nedeni en çok sivil ve polis can kaybının meskun mahallerde meydana gelmesi ve dolayısıyla iklimin etkisinin kırsal ve arazi gibi yerlere oranla daha az hissedilmesidir.

GRAFİK 5. CAN KAYIPLARININ AYLIK DEĞİŞİMİ

GRAFİK 6. CAN KAYIPLARININ AYLIK DEĞİŞİMİ

SALDIRAN TARAF GÖRE CAN KAYBI

Saldıran taraftan kasıt inisiyatif alan yani reaksiyon göstermeyip doğrudan karşılaşmayı başlatan taraftır. Saldıran tarafa göre incelenen can kayıplarında PKK'nın saldırdığı ya da ilk ateşi açtığı olaylarda 647 PKK'lı, 1.053 asker, 309 polis, 119 güvenlik korucusu, 421 sivil hayatını kaybetmiştir. Asker, polis, güvenlik korucusu fark etmeksizin Türkiye taraflı yapılan operasyonlarda ise meydana gelen 5 bin 723 can kaybının 5 bin 598'ini PKK'lı militan, 86'sını asker, 24'ünü polis, 9'unu güvenlik korucusu ve 36'sını da siviller oluşturmaktadır.

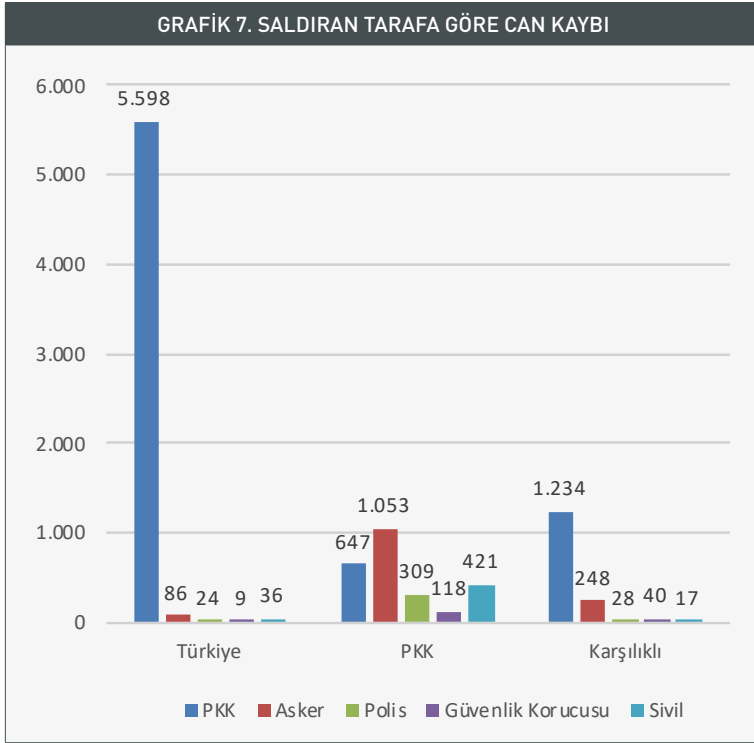
Söz konusu 36 sivilin 34'ü 2011'de Şırnak Uludere'de meydana gelen olayda hayatını kaybetmiştir. Bu olayda Uludere ilçesinin Ortasu köyü ile Irak'ın Haftanın bölgesi arasında bir yerde tespit edilen bir katile sınırdan sızmaya çalışan teröristler zannedilerek Türk Hava Kuvvetleri tarafından vurulmuştur.³⁵ Uludere olayı dışında bir diğer sivil vatandaş ise 4 Ekim 2016'da Bitlis kırsalında PKK'lılara yönelik gerçekleştirilen hava saldırısında hayatını kaybetmiştir. Daha sonra hayatını kaybeden kadının Şorej kod adlı PKK militanı Devrim Erdemir'in annesi Raife Erdemir olduğu, olay günü yasak bölge ilan edilen Sehi Ormanları bölgesine oğluyla görüşmek ve teröristlere yaşam malzemesi götürmek üzere gittiği tespit edilmiştir.³⁶ Yaşanan bir diğer benzer olay da 31 Ağustos 2017'de Hakkari Kanireş Çeşmesi bölgesinde meydana gelmiştir. Bu alanda bulunan dört PKK militanı SİHA tarafından tespit edilip vurulmuş ve etkisiz hale getirilmiştir. Olay yerinde bu militanlarla temas halinde ve yakın mesafede bulunan ayrı bir dört kişilik gruptan biri yaşamını yitirmiş diğer üçü de yaralanmıştır.³⁷ Ancak bu olayda hayatını kaybeden Mehmet Temel kimi kaynaklarda sivil kimi kaynaklarda PKK iş birlikçisi olarak belirtilmiştir.

³⁵ "Uludere'de Ölen 34 Kişi Mezarları Başında Anıldı", *Hürriyet*, 28 Aralık 2017.

³⁶ "PKK'lı Oğlunu Ziyarete Giden Kadın Hava Harekatında Öldü", *Hürriyet*, 5 Ekim 2016.

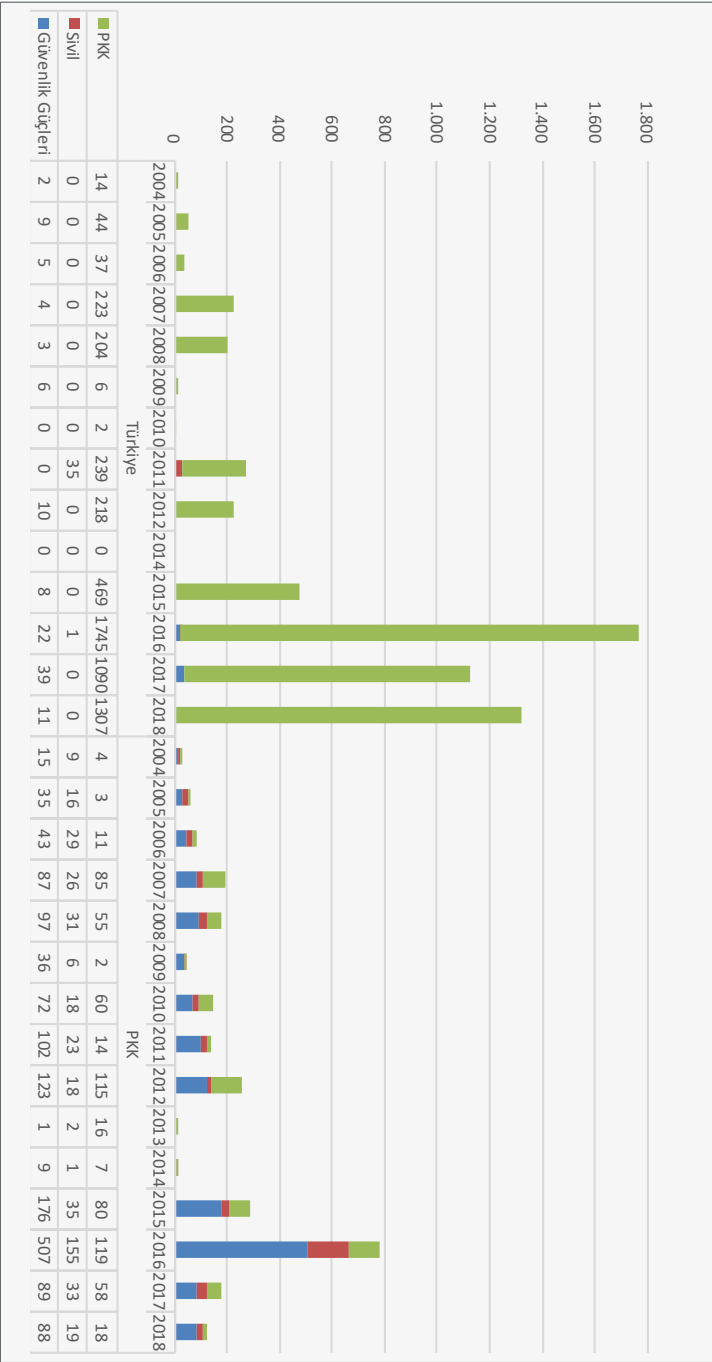
³⁷ Hatice Kamer, "Silahlı İHA Tartışması: Hakkari'de Neler Yaşandı?", BBC Türkçe, 9 Eylül 2017; "Hakkari'de Teröristler Silahlı İHA ile Vuruldu", *Anadolu Ajansı*, 1 Eylül 2017.

İlk ateşi açan, başka bir deyişle saldıran taraf olarak Türkiye ve PKK kategorilerine ek olarak bir de ilk ateşi kimin açtığına haber kaynağında belirtilmediği olaylar vardır. Çatışma olaylarını içeren bu olaylar “karşılıklı” kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu olaylarda ise 1.234’ü PKK’lı, 248’i asker, 28’i polis, 40’ı güvenlik korucusu ve 17’si sivil olmak üzere toplam 1.567 can kaybı meydana gelmiştir.

Saldırı düzenleyen tarafa göre yaşanan can kayıplarının zaman içindeki değişimi de Grafik 8’de görülmektedir. Bu grafik en iyi savunmanın saldırı olduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim Türkiye’nin terörle mücadele operasyonları çok sayıda PKK militanını etkisiz hale getirirken terör örgütünün eylemlerinde ise gerek güvenlik güçleri gerekse sivil kayıplar artmaktadır.

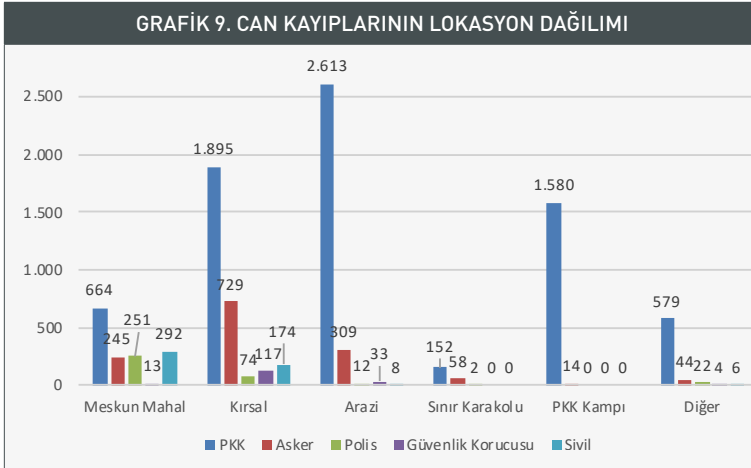
GRAFİK 8. SALDIRAN TARAFA GÖRE CAN KAYININ YILLIK DEĞİŞİMLERİ (2004-2018)

CAN KAYIPLARININ COĞRAFİ DAĞILIMI

Can kaybı analizinde bakılması gereken bir diğer nokta da yaşanan can kayıplarının ne tür bölgelerde yaşandığıdır. Bu bakımdan üç farklı coğrafi alan ayrıştırılmıştır. İl ve ilçe merkezleri “meskun mahal”; köy, mezra ve şehirler arası yollar “kırsal”; dağ ve yayla gibi insansız alanlar da “arazi” olarak kodlanmıştır. Grafik 9 incelendiğinde en çok can kaybının arazi ve kırsal kesimlerde meydana geldiği görülmektedir. Gerek askerler gerekse de PKK militanları en büyük can kaybını bu iki alanda yaşarken sivil ve köy korucusu can kayıplarında kırsal bölge öne çıkmaktadır.

Ancak PKK’nın arazi ve kırsal alanlarda zamanla yetersiz kalması zaman zaman şiddeti şehirlere, diğer bir ifadeyle meskun mahale taşımasına neden olmuştur. Meskun mahallerin sivil nüfus bakımından yoğun olması ve güvenliğin büyük oranda polis gücü tarafından sağlanması dolayısıyla bu bölgelerde sivil ve polis can kayıpları öne çıkmaktadır.

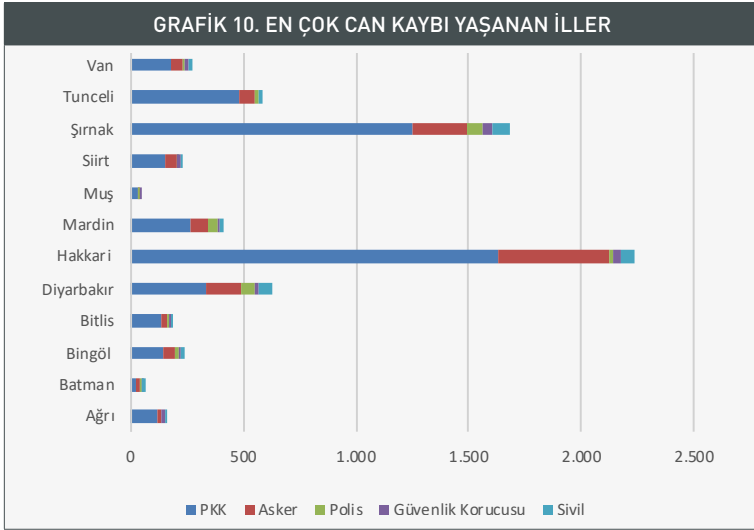

PKK kamplarına yapılan operasyonların büyük çoğunluğunun savaş uçaklarıyla havadan icra edilmesi sebebiyle kayıpların çok ciddi bir kısmını PKK’lı teröristler meydana gelmiştir. Sınır karakolunun

ayrı bir lokasyon olarak incelenmesi ise PKK'nın sınırdan bu alanlara çok sayıda saldırı ve sızma girişimi gerçekleştirmesi nedeniyledir. Her ne kadar asker kayıpları mevcut olsa da yapılan saldırıların ciddi bir kısmı anında yapılan tank ve top atışlarıyla püskürtülebilmektedir. Ancak saldırıların sınır ötesinden yapılması PKK zayıfatının gerçekte olduğundan daha az tespit edilmesine ve bu şekliyle rakamlara yansımalarına neden olabilmektedir.

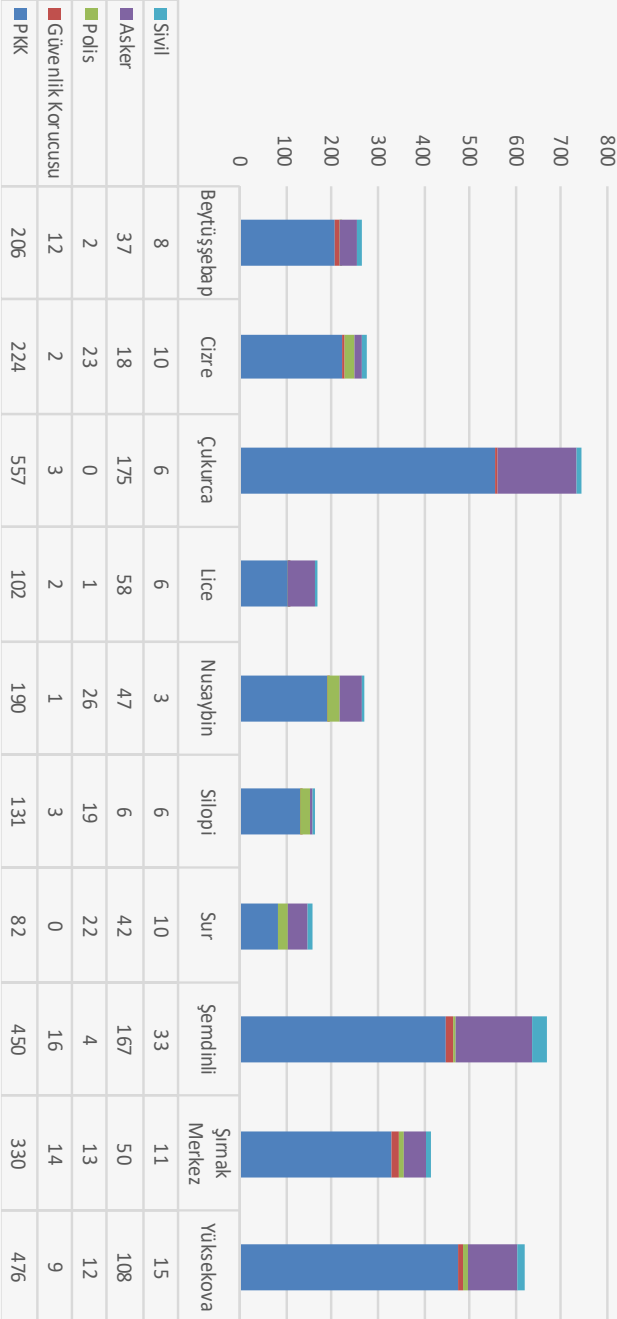
İL VE İLÇELERE GÖRE CAN KAYIPLARI

Can kayıpları analizinde önem taşıyan bir diğer kısım en çok can kaybı yaşanan yerleşkelerin belirlenmesidir. 2004-2018 dönemini kapsayan on beş yıllık süre içerisinde terör nedeni olaylarda (PKK'nın terör eylemleri ve Türkiye'nin terörle mücadele operasyonlarında) en çok can kaybı yaşanan şehirler Hakkari, Şırnak, Tunceli, Diyarbakır, Mardin, Van, Siirt, Bingöl, Bitlis ve Ağrı olmuştur. Bu illerdeki can kaybı dağılımı Grafik 10'da yer almaktadır.

Grafik 10'da görüldüğü üzere Hakkari ve Şırnak tüm kategorilerde en çok can kaybı yaşanan şehirler olmuştur. Hakkari ve Şırnak'ın

GRAFİK 11. EN ÇOK CAN KAYBININ YAŞANDIĞI ON İLÇE

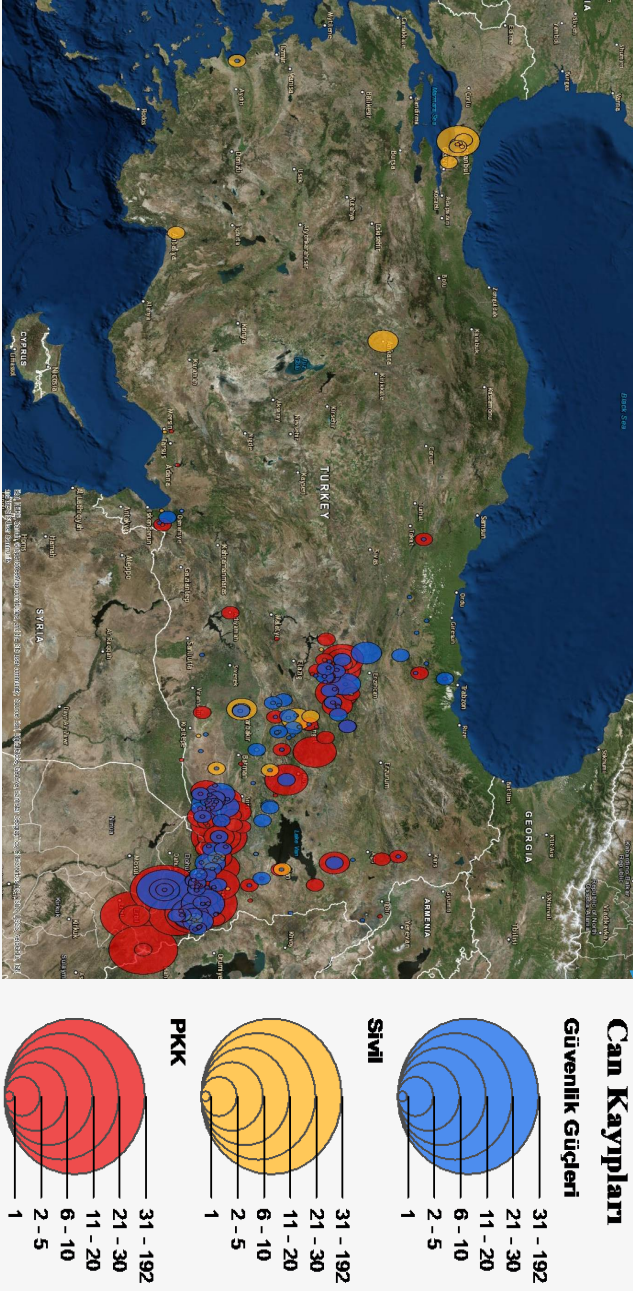
dağlık bir coğrafya ve sınır vilayeti olmaları hem can kaybına yol açan terör eylemi sayısını hem de olay başına yaşanan can kaybının sayısını artırmaktadır. Grafik 11’de de görülebileceği üzere TTOV veri tabanı üzerinden terör nedenli can kayıplarının coğrafi dağılımı ilçeler üzerinden de incelenebilmektedir.

Grafik 11’de görüldüğü üzere terör nedenli can kayıplarının en çok yaşandığı ilçeler Grafik 10’daki iller tablosuyla örtüşmektedir. Buna göre Hakkari’nin Çukurca (741), Şemdinli (670) ve Yüksekova (620) ilçeleri hem PKK militanı hem de asker kategorilerinde en çok can kaybının yaşandığı ilçeler olmuştur. Bu ilçelerde her asker kaybına karşılık ortalama üç terör örgütü mensubu ölü ele geçirilmiştir. Toplam can kaybı sayısı bakımından Hakkari’nin bu üç ilçesini sırasıyla Şırnak Merkez (418) ve Cizre (277) ilçeleri, Nusaybin-Mardin (267), Beytüşşebap-Şırnak (265) ve Diyarbakır’ın Lice (169), Silopi (165) ve Sur (156) ilçeleri takip etmektedir.

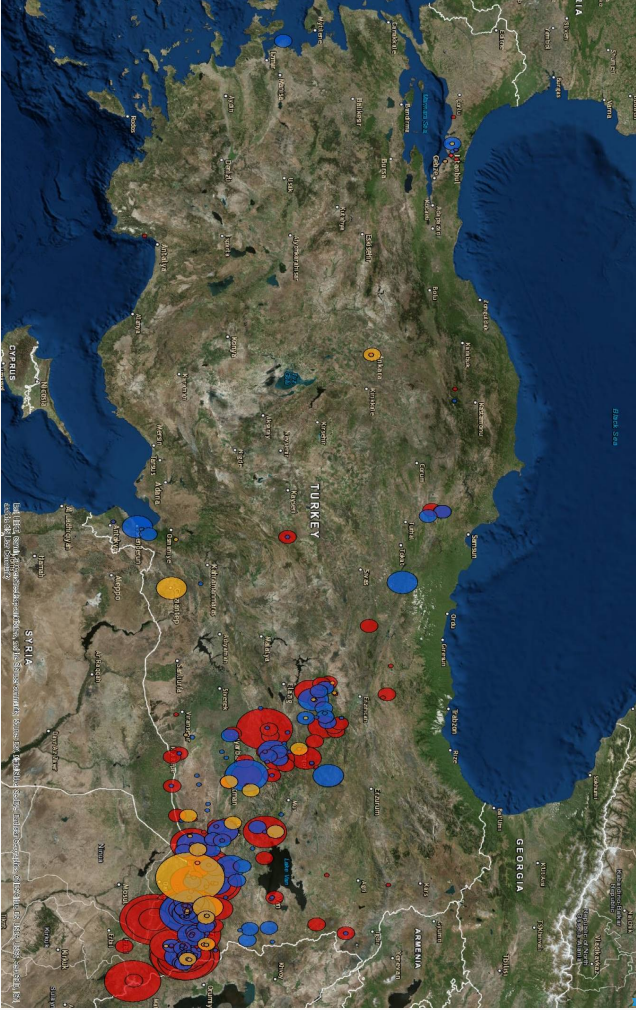
Farklı kategoriler açınsındansa en fazla sivil kaybı Şemdinli (Hakkari), en fazla asker kaybı Çukurca (Hakkari), en fazla polis kaybı Nusaybin (Mardin), en fazla güvenlik korucusu kaybı Şemdinli (Hakkari) ve en fazla PKK militanı can kaybı yine Şemdinli (Hakkari) ilçelerinde yaşanmıştır. Kayıpların gerek toplamda gerekse ayrı kategorilerde en çok Hakkari ve Şırnak illeri ve ilçelerinde yaşanmasının sebebi bu il ve ilçelerin sınırda yer alması ve dağlık bir arazi yapısına sahip olmasıdır. Bu iki coğrafi etken Harita 1, 2, 3’te daha net olarak görülebilmektedir. Bu coğrafi etkenlerin yanı sıra PKK’nın 2015 yılında başlattığı meskun mahal ayaklanmaları da söz konusu ilçelerdeki can kaybı sayısını artırmıştır.

Bu kitap için incelenen on beş yıllık sürede yaşanan can kayıplarının coğrafi dağılımı üç ayrı haritada incelenmektedir. 2004’ün başından 2008’in sonuna kadarki beş yıllık süreyi Harita 1, 2009’un başından 2013’ün sonuna kadarki süreyi Harita 2 ve 2014’ün başından 2019’un sonuna kadarki süreyi de Harita 3 kapsamaktadır.

HARİTA 1. CAN KAYIPLARININ COĞRAFİ DAĞILIMI (2004-2008)

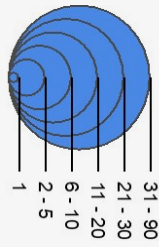

HARİTA 2. CAN KAYIPLARININ COĞRAFİ DAĞILIMI (2009-2013)

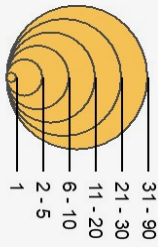

Can Kayıpları

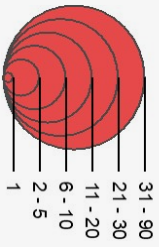
Güvenlik Güçleri

Sivil

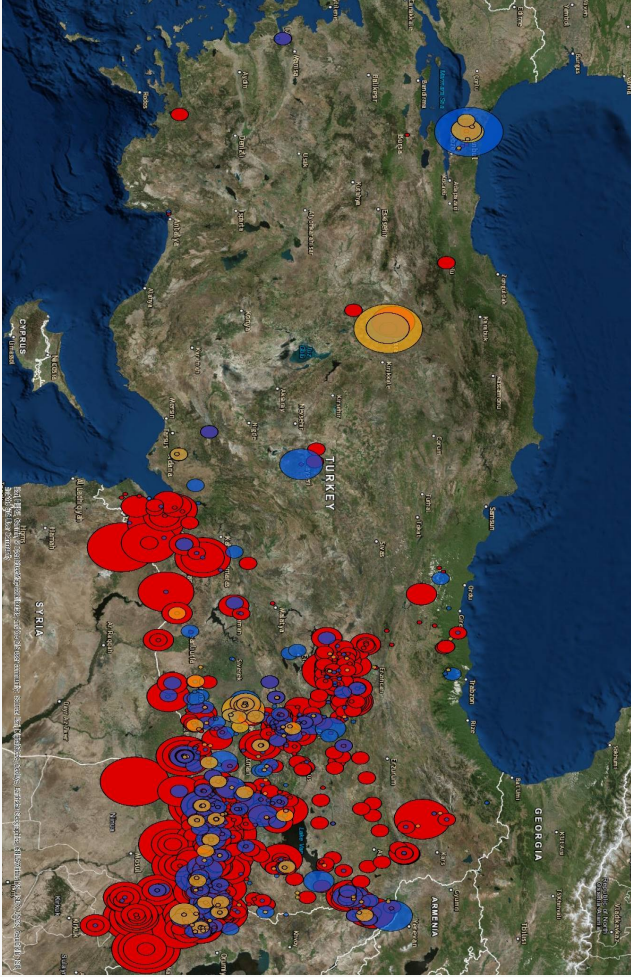
PKK

Harita 1 ve Harita 2 karşılaştırıldığında TTOV veri tabanının içerdiği ikinci beş yıllık dönemde (2009-2013) ilk beş yıllık dönem (2004-2008) göre İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya gibi şehirlerin hem can kaybına neden olan olay sayısı hem de olay başına yaşanan can kaybı bakımından gerilediği görülmektedir. İlk beş yıllık dönemde bu şehirlerde yaşanan ve sivil can kaybıyla sonuçlanan terör eylemleri ikinci beş yıllık dönemde gözlemlenmemiştir. Ancak ikinci beş yıllık dönemde sivil kayıpların azaldığı söylenemez zira sivil kayıplar coğrafi bir kayma yaşamış ve çatışmaların yoğun yaşandığı Doğu ve Güneydoğu Anadolu illerinde gözlemlenmeye başlamıştır.

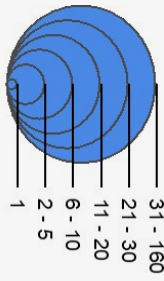
Bu ilk iki dönemi gösteren haritalardan farklı olarak üçüncü beş yıllık dönemi (2014-2018) gösteren Harita 3 ise gerek olay sayısı gerekse doğal olarak toplam can kaybı açısından çok daha yoğun bir görüntü ortaya koymaktadır. Bu durumu daha da vahim kılan unsur ise bu can kaybı yoğunluğunun söz konusu beş yıllık dönemin son üç buçuk yılında yani Çözüm Süreci'ni takiben yaşanmasıdır. Bu dönemde bir yandan meskun mahal ayaklanmaları (Ağustos 2015-2016) pek çok doğu yerleşkesini çatışma ortamına sokarken bir yandan da PKK'nın İstanbul, Ankara, Kayseri gibi kentlerde gerçekleştirdiği bombalı saldırılar pek çok kişinin hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Yine bu üçüncü beş yıllık dönemde öne çıkan bir diğer unsur da can kaybı yaşanan terör eylemleri ve terörle mücadele operasyonlarının daha geniş bir bölgeye yayılmasıdır. Özellikle PYD kontrolündeki bölgelerden yapılan sızmalar neticesinde Suriye sınırındaki Hatay, Kilis, Şanlıurfa gibi kentlerde can kaybına yol açan terör eylemleri meydana gelmiştir. Bu saldırılar Türkiye'nin 20 Ocak 2018'de Suriye'nin Afrin kentine yönelik başlattığı Zeytin Dalı Harekati'nin da temel nedeni olmuştur.

HARİTA 3. CAN KAYIPLARININ COĞRAFİ DAĞILIMI (2014-2018)

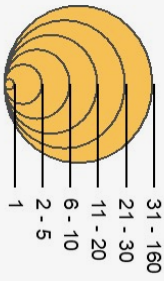

Can Kayıpları

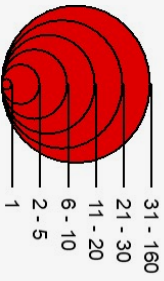
Güvenlik Güçleri

Sivil

PKK

Buraya kadar söz konusu üç harita arasındaki farklara değindik. Ancak haritalar karşılaştırmalı olarak incelendiğinde farklardan çok ortak noktalar dikkat çekmektedir. Her ne kadar çatışmaların yaşandığı alan 2015 ve sonrasında genişlemiş, olay sayısı ve can kaybı sayıları artmış olsa da her üç haritada da Türkiye'nin güneydoğu köşesinden Tunceli iline kadar uzanan doğrusal bir hat dikkati çekmektedir. Bu hat üzerinde ise iki ana yoğunluk bölgesi öne çıkmaktadır. Bu alanlardan ilki ve daha yoğun olanı terör örgütünün “Botan bölgesi” adını verdiği Hakkari ve Şırnak ile bu iki ile komşu illerin kimi ilçelerini içeren bölgedir. Cudi, Gabar, Kato gibi saklanma ve üslenme için elverişli dağların burada olması, bölgeye hem İran hem de Irak sınırlarından sızılabilmesi bu bölgeyi öne çıkaran temel etkenlerdir. Hatta örgütün kurucusu Öcalan'ın “Bölgede üç tane daha Kato olsa savaşı çoktan kazanmıştık”³⁸ dediği anlatılır. Haritalarda olay ve can kaybı yoğunluğu olarak öne çıkan ikinci bölge ise örgütün “Dersim bölgesi” adını verdiği Tunceli ili sınırları ve yakın civarıdır. Tunceli ve civarındaki arazi şartları da terör örgütünün bu bölgede üslenmesi ve saklanmasını kolaylaştırmaktadır. Ve tabii her iki bölgede örgütün yerelde kimi noktalarda irtibatlar geliştirmesi ve kendisine lojistik destek ağı kurması da bu iki bölgeyi öne çıkaran diğer bir etkidir.

HEDEF, SALDIRI VE KULLANILAN SİLAH TÜRLERİNİN CAN KAYBINA ETKİSİ

Can kayıplarının saldırı, silah ve hedef türleri gibi değişkenlere göre nasıl değişim gösterdiği takip eden müstakil bölümlerde tartışılacaktır. Kısa bir özet geçmek gerekirse silah türleri ile can kaybı ilişkisine Hasan Basri Yalçın ve Ayşe İrem Aycan Özer'in³⁹ bulguları ışık tutmaktadır. TTOV verilerine göre 2004-2018 dönemini kapsayan on

³⁸ Alptekin, *Etnik Terör Örgütleri ve Etnik Terörle Mücadele: IRA, ETA, Tamil Kaplanları ve PKK*, s. 164.

³⁹ Bkz. Yalçın ve A. Özer, “Terörle Mücadele Operasyonları ve PKK'nın Terör Eylemlerinde Kullanılan Silah Türleri”.

beş yıllık süreçte öldürülen PKK militanlarının yarısına yakını F-16 savaş uçaklarının gerçekleştirdiği hava saldırılarında etkisiz hale getirilmiştir. Etkisiz hale getirilen toplam PKK militanları içinde yüzde 19'u SİHA ve İHA'larla, yüzde 12'si helikopter ateşi sonucu ve yüzde 11'i de karadan kullanılan uzun namlulu silahlarla öldürülmüştür. Diğer yandan PKK'nın verdirdiği kayıplara bakılırsa PKK'nın katlettiği sivil ve güvenlik güçleri mensubu tüm kişilerin yüzde 44'ü uzun namlulu silah, yüzde 13'ü EYP, yüzde 12'si bomba, yüzde 12'si roket, yüzde 11'i mayın, yüzde 3'ü havan ve yüzde 2'si de tabanca kullanımı sonucu hayatını kaybetmiştir.

Veysel Kurt ve Merve Dilek Dağdelen tarafından kaleme alınan ve hedef seçimlerinin incelendiği bölümün⁴⁰ bulgularına göre PKK kendisine en az kayıp yaşatacak ancak Türkiye için de en fazla zayıyla sonuçlanacak hedeflere yönelik saldırılar gerçekleştirmeyi tercih etmektedir. Askeri tim, askeri araç/konvoy, polis/polis timi, polis (devriye) aracı gibi hareketli hedefler terör örgütünün en çok tercih ettiği ve diğer saldırılarına göre daha az kayıp verdiği saldırı hedefleridir. Diğer yandan askeri karakol, askeri üs/üs bölgesi, polis karakolu, emniyet müdürlüğü gibi sabit hedeflere yapılan saldırılarda PKK toplamda neden olduğu can kaybından daha fazla kayıp yaşamıştır.

- Sabit hedeflere yapılan saldırılar sonucu meydana gelen 1.129 can kaybının 446'sını PKK'lı militan (yüzde 39,5), 329'unu asker (yüzde 29,14), 196'sını sivil (yüzde 17,36), 118'ini polis (yüzde 10,45) ve 40'ını da güvenlik korucuları (yüzde 3,54) oluşturmaktadır.
- Hareketli hedeflere yapılan saldırılarda meydana gelen 1.399 can kaybının 710'unu asker (yüzde 50,75), 225'ini sivil (yüzde 16,08), 195'ini PKK'lı militan (yüzde 13,93), 192'sini polis (yüzde 13,72) ve 77'sini de güvenlik korucuları (yüzde 5,5) oluşturmaktadır.

⁴⁰ Bkz. Kurt ve Dağdelen, "PKK'nın Hedef Seçimi".

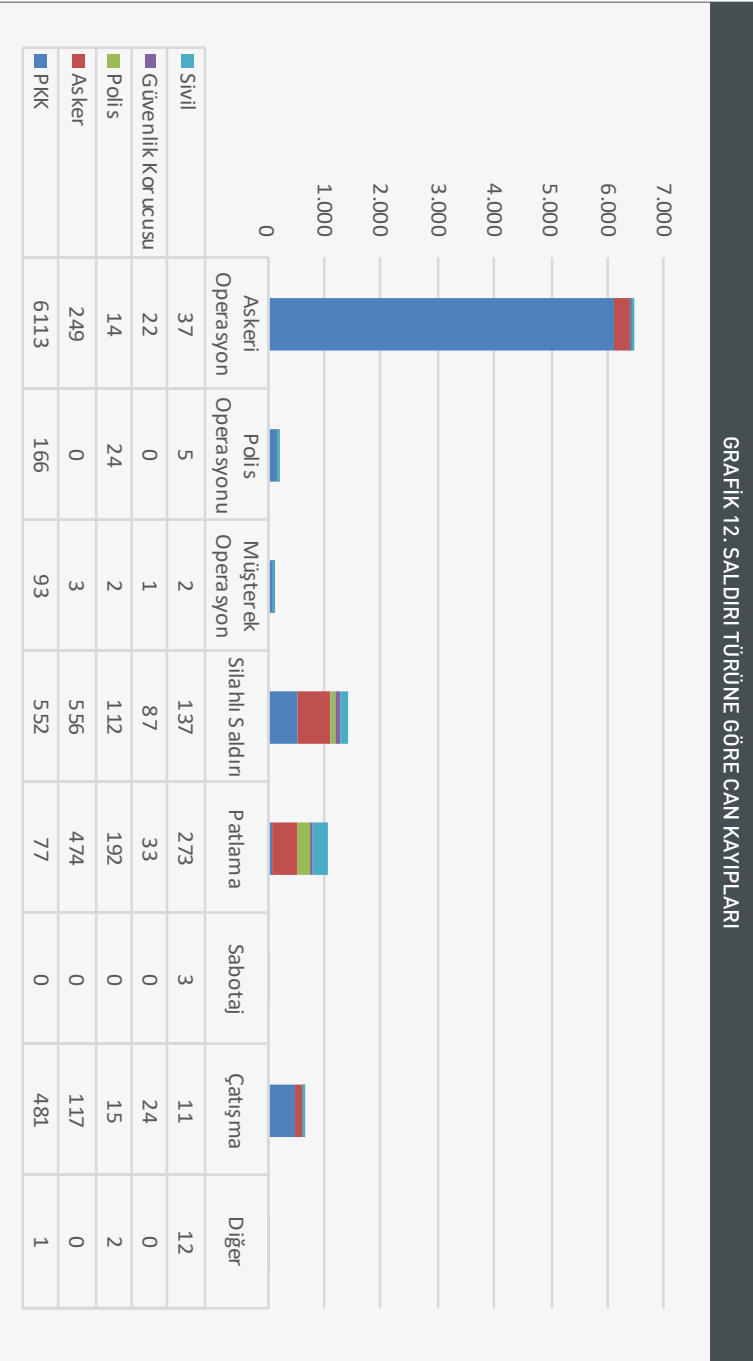
- Katı hedeflere yapılan PKK saldırıları sırasında meydana gelen 2 bin 267 can kaybının yüzde 46,14'ünü asker, yüzde 28,45'ini PKK'lı militan, yüzde 13,36'sını polis, yüzde 7,94'ünü sivil ve yüzde 4,85'ini de güvenlik korucusu oluşturmaktadır.
- Yumuşak hedeflere yapılan saldırılar sonucu meydana gelen 280 can kaybının yüzde 87,85'ini sivil ve kalan yüzde 12,15'lik kısmını ise silahlı, görev başında olmayan güvenlik gücü üyesi oluşturmaktadır.

Detayları Talha Köse ve Merve Şahin tarafından kaleme alınan saldırı türleri konulu bölümde⁴¹ görülebileceği üzere yaşanan can kayıplarının saldırı türüne göre meydana gelme oranları da şu şekildedir:

- Yüzde 68'i asker/polis/müşterek operasyonlar (bu kayıpların yüzde 94,75'i PKK militanı, yüzde 3,7'si asker, yüzde 0,6'sı polis, yüzde 0,3'ü güvenlik korucusu ve yüzde 0,65'i sivil)
- Yüzde 14,6'sı PKK'nın ateşli silahlar kullandığı saldırılar (yüzde 38,2'si PKK militanı, yüzde 38,5'i asker, yüzde 9,48'i sivil, yüzde 7,75'i polis ve yüzde 6,02'si güvenlik korucusu)
- Yüzde 10,6'sı PKK'nın patlayıcı kullandığı saldırılar (yüzde 45,18'i asker, yüzde 26,02'si sivil, yüzde 18,3'ü polis, yüzde 7,34'ü PKK'lı militan ve yüzde 3,14'ü güvenlik korucusu)
- Yüzde 6,5'i çatışmalar (yüzde 74,2'si PKK'lı militan, yüzde 18,05'i asker, yüzde 3,7'si güvenlik korucusu, yüzde 2,3'ü polis ve yüzde 1,69'u sivil)
- Yüzde 0,2'si sabotaj ve diğer

⁴¹ Bkz. Köse ve Şahin, "PKK Saldırı Türlerini Etkileyen Faktörler".

GRAFİK 12. SALDIRI TÜRÜNE GÖRE CAN KAYIPLARI

Not: Silahlı saldırı, patlama ve sabotaj PKK'nın gerçekleştirdiği eylem türleridir.

TÜRKİYE’NİN SINIR ÖTESİ OPERASYONLARI (2004-2018)

Türkiye terörle mücadeleye yönelik yurt içinin yanı sıra sınır ötesinde de çok sayıda etkili operasyon gerçekleştirmiştir. 2004-2018 döneminde yapılmış dört sınır ötesi operasyona dair can kaybı bilgisi Tablo 4’te belirtilmiştir. Tekil olay bilgisi çoğunlukla haberlere yansımadağı için bu operasyonlarda yaşanan can kaybının TTOV veri tabanına girişı büyük oranda mümkün olmamıştır. Ancak operasyonlarda yaşanan toplam can kaybı verileri şu şekildedir:

TABLO 4. TSK’NIN SINIR ÖTESİ TERÖRLE MÜCADELE OPERASYONLARINDA YAŞANAN CAN KAYIPLARI (2004-2018)				
Operasyon	Tarih	Yer	Güvenlik Güçleri Can Kaybı	Etkisiz Hale Getirilen PKK/PYD/YPG*
Güneş Operasyonu	21-29 Şubat 2008	Kuzey Irak	27	240
Fırat Kalkanı Harekatı	24 Ağustos 2016-29 Mart 2017	Suriye	71	425 ⁴²
Zeytin Dalı Harekatı	20 Ocak 2018-24 Mart 2018	Suriye	55	4.608
Kararlılık Harekatı	19 Mart 2018- 2018 Aralık Arası Dönem (Pençe operasyonu adıyla halen devam ediyor)	Kuzey Irak	-	411

* TSK’nın sıklıkla kullandığı “etkisiz hale getirilen” ifadesi sadece öldürülen militanları değil aynı zamanda yakalanan ya da teslim olan PKK’lıları da kapsamaktadır.

Tablo 4’te görüldüğü üzere özellikle 2018’de Suriye ve Irak’ta gerçekleştirilen operasyonlarla çok sayıda terör örgütü militanı etkisiz hale getirilerek PKK/PYD’ye ciddi darbe vurulmuştur. Bunun da ötesinde bu operasyonlar cepheyi sınır ötesine kurmuş ve sınırdan sızmaların önünü büyük ölçüde kesmiştir. Bu nedenle özellikle 2018 içinde Türkiye sınırları içinde güvenlik güçleri ve sivil can kaybı sayısı önceki yıllara göre ciddi bir düşüş yaşamıştır.

⁴² Bu sayı Fırat Kalkanı Harekatı boyunca etkisiz hale getirilen DEAŞ militanlarıyla karıştırılmamalıdır. TSK’nın açıklamalarına göre Fırat Kalkanı Harekatı’nın başlangıcından bugüne kadar 2 bin 647’si ölü olmak üzere 3 bin 60 DEAŞ, 425’i ölü olmak üzere 462 PKK/PYD mensubu etkisiz hale getirilmiştir. Bkz. “TSK: 98 PKK/PYD’li Etkisiz Hale Getirildi”, Aljazeera, 10 Mart 2017.

SÖZDE ÜST DÜZEY PKK'LILARLA MÜCADELE

Güvenlik güçlerinin yurt içi ve sınır ötesinde gerçekleştirdiği operasyonlar sonucunda PKK terör örgütünün lider kadrosu özellikle yakın zamanlarda sıklıkla hedef alınmaktadır. Terörle mücadelede silahlı ve silahsız insansız hava araçlarının TSK envanterine girmesi son yıllarda icra edilen operasyonların etkinliğini ciddi anlamda artırmıştır.⁴³ Bilhassa 2016-2018 döneminde çok sayıda üst düzey PKK'lı ismin etkisiz hale getirildiği tespit edilmiştir. Bunlardan büyük bir çoğunluğunu “Terörden Arananlar Listesi”nde çeşitli kategorilerde bulunan (13’ü Kırmızı, 10’u Mavi, 26’sı Yeşil, 22’si Turuncu ve 70’i Gri Kategori’de olmak üzere) toplam 141 üst düzey PKK sorumlusu oluşturmaktadır. Bu isimlerden öne çıkanlarına dair bilgiler aşağıda sıralanmıştır:

- Etkisiz hale getirilen teröristlerden Kırmızı kategoride aranan “Welat Gever” kod adlı Sefer Acar Irak’ın kuzeyinde 1998’de gerçekleştirilen bir operasyon esnasında jandarmaya ait Skorsky helikopterinin düşürülmesi sonucu 15 şehidin verildiği terör saldırısının failiydi. Acar 28 Haziran 2018’de Bitlis’te düzenlenen operasyonda öldürüldüğünde –üstüne “Herko’da düşürülen helikopter pilotunun parasıdır. 11-27-1998” notu düşülmüş– şehit pilotun parası üzerinde bulunmuştur.
- Trabzon’un Maçka ilçesinde Ağustos 2017’de şehit edilen 15 yaşındaki Eren Bülbül’ün katili, Kırmızı kategoride aranan PKK’nın “Karadeniz bölge sorumlusu”, “Zeynel” kod adlı Mehmet Yakışır 15 Temmuz 2018’de Gümüşhane’nin Kürtün ilçesi Sarıtaş Yaylası’nda düzenlenen operasyonla etkisiz hale getirilmiştir.⁴⁴

⁴³ “ŞİHA’lar Terörün ‘Beynini’ Vurdu!”, *Sabah*, 17 Ekim 2017.

⁴⁴ Muhammet Boztepe, “Terörden Arananlar Listesi’nden 68 Terörist Eksildi”, *Anadolu Ajansı*, 9 Eylül 2018; “Son Dakika: PKK’nın Kabusu Oldu! Tam 170 Tane...”, *Milliyet*, 20 Temmuz 2018.

- Yine Kırmızı kategoride aranan teröristlerden, yirmi beş yıldır bölücü terör örgütünün dağ yapılanmasındaki “Dersim saha sorumlusu”, Tunceli’de 6 öğretmen ve 2 güvenlik korucusu ile Tokat’ta 7 güvenlik görevlisinin şehit edilmesi olayları gibi birçok terör eyleminin planlayıcısı olan “Atakan Mahir” kod adlı İbrahim Çoban 11 Ağustos 2018’de Tunceli’de gerçekleştirilen bir operasyonda öldürülmüştür.
- PKK’nın üst düzey liderlerinden ve KCK yürütme konseyi üyesi olan, “Mam Zeki Şengali” kod adlı İsmail Özden de 15 Ağustos 2018’de Irak Sincar’da bir otomobilde seyahat halindeyken TSK’nın düzenlediği sınır ötesi insansız hava aracı saldırısı sonucu öldürülmüştür.
- 2016’da Giresun, Çaldağ Karakol Komutanlığı önünde bir astsubayın şehit edilmesi, 2016’da Güce İlçe Jandarma Komutanlığı hizmet binasına roketli saldırı, 9 Temmuz 2018’de Güce ilçesi kırsalında bir uzman çavuşun şehit edilmesi gibi olayların faili olan “Türk Tarık” kod adlı Barış Öner de 19 Ağustos 2018’de Gümüşhane Kürtün ilçesinde güvenlik güçleri ile PKK arasında çıkan bir çatışmada etkisiz hale getirilmiştir.
- Yine kırmızı Liste’de yer alan “Botan saha sorumlularından” “Masiro” kod adlı Bedirhan Abo 31 Ekim 2018’de Şırnak Cudi Dağı’nda yapılan bir operasyonla etkisiz hale getirilmiştir. Abo geçmişte özellikle Hakkari’de meydana gelen birçok kanlı eylemin sorumlusudur.⁴⁵

Son yıllarda ölü olarak ele geçirilen üst düzey PKK’lı isimlerin listesi öncelik sırasına göre gruplandırıldıkları Kırmızı, Mavi, Yeşil ve Turuncu kategoriler esas alınarak hazırlanmış aşağıdaki tablolarda görülebilir.

⁴⁵ “O Teröristle İlgili Ayrıntılar Ortaya Çıktı”, *Hürriyet*, 8 Kasım 2018.

TABLO 5. KIRMIZI LİSTE'DEN ETKİSİZ HALE GETİRİLEN PKK SORUMLULARI

KIRMIZI LİSTE
Hülya Eroğlu, YJA-STAR Komutanı/PKK Yürütme Konseyi Üyesi (11 Aralık 2017)
Birdal Burhanlı, Sözde Hakurk Eyaleti Sorumlusu (21 Mart 2018)
Medeni Sayılğan, Sözde Erzurum Eyaleti Sorumlusu (4 Nisan 2018)
Seyithan Sinet, Sözde Amanos Saha Genel Sorumlusu (6 Nisan 2018)
Sefer Acar, Sözde Garzan Eyaleti Sorumlusu (28 Haziran 2018)
Mehmet Yakışır, Sözde Karadeniz Bölge Sorumlusu (15 Temmuz 2018)
Musa Çetiner, Sözde Dersim Saha Sorumlusu (30 Temmuz 2018)
İbrahim Çoban, KCK Yürütme Konseyi Üyesi ve Sözde Dersim Saha Sorumlusu (11 Ağustos 2018)
İsmail Özden, KCK Yürütme Konseyi Üyesi (16 Ağustos 2018)
Barış Öner, Sözde Karadeniz Bölge Sorumlusu (19 Ağustos 2018)
Fatih Özden, Sözde Bölge Sorumlusu (1 Eylül 2018)
Mehmet Sait Süner, Sözde Mardin Eyaleti Sorumlusu (6 Eylül 2018)
Bedirhan Abo, Sözde Botan Saha Sorumlusu (31 Ekim 2018)

TABLO 6. MAVİ LİSTE'DEN ETKİSİZ HALE GETİRİLEN PKK SORUMLULARI

MAVİ LİSTE
Ekrem Güney, Sözde Orta Saha Sorumlusu (2 Mayıs 2016)
İsa Teres, Sözde Erzurum Eyaleti Sorumlusu (3 Kasım 2016)
Umut Hocaoglu, Sözde Dersim Eyaleti Batı Karargahı Sorumlusu (7 Kasım 2016)
Nevzat Gündüz, Orta Saha Halkla İlişkiler ÖSB/YPS Sorumlusu (24 Kasım 2016)
Salih Kaplan, Sözde Özel Kuvvetler Sorumlusu ve Bombacısı (1 Mart 2017)
Yılmaz Kes, MKP Lider Kadrosu (1 Ağustos 2017)
Şerif Başboğa, Sözde GAP-Riha Sorumlusu (21 Eylül 2017)
Murat Üçer, Sözde Amed Eyaleti Sorumlusu (2 Şubat 2018)
Necmettin Kutum (27 Mart 2018)
Seyran Çomak, Sözde Serhat Eyaleti YJA-Star Genel Sorumlusu (21 Nisan 2018)

TABLO 7. YEŞİL LİSTE'DEN ETKİSİZ HALE GETİRİLEN PKK SORUMLULARI

YEŞİL LİSTE
Alim Taş (25 Eylül 2015)
Celal Candemir (31 Ekim 2015)
Halil Arıtürk (2 Mart 2016)
İskender Doğruer, Sözde Amanos Saha Sorumlusu (1 Nisan 2016)
Mehmet Hayme (6 Nisan 2016)
Cemil Ateş, Sözde Garzan Eyalet Sorumlusu (13 Nisan 2016)
Mehmet Nuri Özen, Sözde Bölge Sorumlusu (11 Ekim 2016)
Ahmet İpek, Sözde Cilo Eyaleti Oramar Taburu Sorumlusu (19 Ekim 2016)
Mehmet Zana Özcan, Sözde Garzan Eyaleti Sorumlusu (23 Ekim 2016)
Cahit Beyhan, Sözde Garzan Eyaleti Öz Savunma Birliği Halkla İlişkiler Sorumlusu (24 Ekim 2016)

Edip Yetüt, Sözde Amed Eyaleti Özel Kuvvetler Sorumlusu (6 Mart 2017)
 Veli Temirci (28 Nisan 2017)
 Abdurrahim Aslan, Sözde Botan Eyaleti Besta Cephesi Eski Sorumlusu (27 Mayıs 2017)
 Zeynal Leblebici, Sözde Şenkaya Gölü Sorumlusu (17 Haziran 2017)
 Şahabettin Çotak, Sözde Amed Eyalet Yürütmesinde Sorumlu (27 Haziran 2017)
 Hakan Kızıl, Sözde Amed Eyaleti Lojistik ve Maliye Sorumlusu (29 Haziran 2017)
 Ferit Polat, Sözde Serhat Eyaleti Kuzey Alan Sorumlusu (7 Temmuz 2017)
 Ali Ülaş, Sözde Garzan Eyaleti 5'li Yürütme Sorumlusu (17 Temmuz 2017)
 Murat Dağ, Sözde Pülümür Bağır Gücü Sorumlusu (16 Aralık 2017)
 Hasan Erdoğan (6 Şubat 2018)
 Eyüp Çelik (6 Nisan 2018)
 Serkan Tan, Sözde Botan Saha Van Eyaleti 5'li Yürütme Sorumlusu (6 Temmuz 2018)
 Deniz Yüksel, Sözde Amed Eyaleti Halkla İlişkiler ve Maliye Sorumlusu (3 Eylül 2018)
 Müslim Fırtına, Sözde Cudi Cephe Sorumlusu (31 Ekim-2 Kasım 2018)
 Şaban Bozan (Bilinmiyor)
 Aziz Erkiliç (Bilinmiyor)

**TABLO 8. TURUNCU LİSTE'DEN ETKİSİZ HALE GETİRİLEN
PKK SORUMLULARI**

TURUNCU LİSTE

Emir Melet (6 Ocak 2016)
 Eren Top (7 Nisan 2016)
 Ahmet Talva, Sözde Orta Saha Üçlü Sorumlusu (2 Mayıs 2016)
 Zamani Çamak (30 Mayıs 2016)
 Ercan Ateş, Sözde Mazgirt Bölge Sorumlusu (17 Haziran 2016)
 Fayık Güçlü, Sözde Botan Saha Jirka Sorumlusu (4 Ekim 2016)
 Hüseyin Ertürk, Sözde Dersim Eyaleti Doğu Cephesi Bölge Sorumlusu (17 Ekim 2016)
 Ahmet Tekin, Sözde Garzan Eyaleti Güroyamak Gücü Sorumlusu (14 Ocak 2017)
 Mehmet Füdeyil Aydın, Sözde Erzurum Eyaleti Doğu Gücü Bulanık/Malazgirt Sorumlusu (27-28 Nisan 2017)
 Aslı Özkaya (16 Kasım 2017)
 Mehmet Salih Güvercin, Sözde Karayazı-Eleşkirt Grup Sorumlusu (20 Kasım 2017)
 Bilal Serhat Sarıdaş (27 Kasım 2017)
 Ahmet Uçar (6 Nisan 2018)
 Cihan Kıt (27 Mart 2018)
 Gazi Bahadır (1 Temmuz 2018)
 İlker Tezer, TKP/ML-TİKKO Ovacık Gücü Sorumlusu (6 Ağustos 2018)
 Cumhuri Sinan Oktulmuş, TKP/ML-TİKKO Sözde Bölge Sorumlusu (6 Ağustos 2018)
 Vehbi Taş (7 Ağustos 2018)
 Ömer Duran, Sözde Dersim Saha ÖSB/YPS Sorumlusu (14 Ağustos 2018)
 Pınar Yıldırım, Sözde Batı Cephe YJA Star Sorumlusu (14 Ağustos 2018)
 Murat Akdoğan (14 Eylül 2018)
 Selim Demiroğlu, Sözde Cudi Cephe Sorumlusu (2 Kasım 2018)

TABLO 9. GRİ LİSTE'DEN ETKİSİZ HALE GETİRİLEN PKK SORUMLULARI

GRİ LİSTE
İbrahim Demir (21 Ağustos 2015)
Sinan Donat (21 Ağustos 2015)
Cemal Oğuz, Sözde Bölge Sorumlusu (14 Ocak 2016)
Talip Bartın, Sözde Yüksekova Bölge Temsilci Yardımcısı (19 Nisan 2016)
Şeymus Gültekin, Sözde Amed Eyaleti Mali Gelir Komitesi Sorumlusu (2 Mayıs 2016)
Abidin Bayram (21 Mayıs 2016)
Engin Özün, Sözde Grup Sorumlusu (15 Haziran 2016)
Zamanhan Kaya, Sözde Sinek Yaylası Sorumlusu (9 Temmuz 2016)
Rakip Yardımcı, Kırsal Alan Sorumlusu (13 Ağustos 2016)
Remzi Yavut (13 Ağustos 2016)
Çağdaş Hasdemir, Sözde Karadeniz Açılım Grubu Sorumlusu (20 Ağustos 2016)
Servet İnci (21 Ağustos 2016)
Yüksek Gökbaş (22 Ağustos 2016)
Ecevit Temel, Sözde KCK Konseyi Denetleme Üyesi (17 Eylül 2016)
Ali Fırat Yaşar, Sözde Karadeniz Açılım Grubu Sorumlusu-Grup Lideri (30 Eylül 2016)
Muhammed Mustafa Aslan, PYD Afrin Bölgesinde Mayıncı (Ekim 2016)
Hamdullah Zengin, Sözde Karadeniz Grubu Sorumlusu (19 Ekim 2016)
Selman Tiryaki, Sözde Karadeniz Grubu Sorumlusu (19 Ekim 2016)
Hasan Turan, Sözde Mardin Sorumlusu (29 Kasım 2016)
Bilgehan Karpaz, DHKP-C Militanı (22 Ocak 2017)
Özkan Özmen (26 Mart 2017)
Teyyüp Çam (9 Nisan 2017)
Sait Tanıt (22 Nisan 2017)
Fırat Berkpınar (29 Nisan 2017)
Ersin Seven (11 Mayıs 2017)
Menafi Bayazıt (27 Temmuz 2017)
Muzaffer Abuşka, Sözde Mazgirt Sorumlusu (10 Ağustos 2017)
Mehmet Emin Özdemir, Sözde Tunceli Doğu Cephe Sorumlusu ve Mali Kaynak Sorumlusu (1 Eylül 2017)
Salman Oğuz, Patlayıcı Uzmanı (1 Eylül 2017)
Sevim Solmuş (29 Eylül 2017)
Rahmi Ayhan (16 Kasım 2017)
Mehmet Emin Arı (20 Kasım 2017)
Şahabettin Naşa, Sözde Erzurum Eyaleti Doğu Gücü Tim Komutanı (2 Aralık 2017)
Veli Taşkıran, Sözde Amed Bölge Sorumlusu (2 Şubat 2018)
İsmail Özdemir (26 Mart 2018)
Haydar Gül (27 Mart 2018)
Zeynep Miran, Sözde Pülümür Gücü Sorumlusu (31 Mart 2018)
Yusuf Buldağ (31 Mart 2018)
Maşallah Malazgirt (4 Nisan 2018)
Mehmet Reber Çetin (4 Nisan 2018)
Zühre Yarıcı, Sözde Amed Yapılanması Akdağlar YJA-Star Kadın Yapılanması Sorumlusu (19 Nisan 2018)
Muhdi Başçı (30 Nisan 2018)

Zeynal Küçük (18 Mayıs 2018)
 Fuat Akkaya (18 Mayıs 2018)
 Behçet Arvas (22 Mayıs 2018)
 Adnan Çelik, Sözde Siirt Destova Gücü Sorumlusu (23 Mayıs 2018)
 Mustafa Şeker (29 Mayıs 2018)
 Barış Coşkun, Sözde Karadeniz Yapılanması Sorumlusu (31 Mayıs 2018)
 Hıdır Doğru, Sözde Nazîmiye Gücü Sorumlusu (31 Mayıs 2018)
 Erkan Ordu (2 Haziran 2018)
 Ramazan Yasugey (2 Haziran 2018)
 Ertan Erol (13 Haziran 2018)
 Ahmet Taşçı (28 Haziran 2018)
 Gazi Bahadır, Sözde Kato Bölge Sorumlusu (1 Temmuz 2018)
 Yunus Dalgın (9 Temmuz 2018)
 Deniz Tali (11 Temmuz 2018)
 Hasan Çakmak, PKK'nın Lojistik Sorumlusu (13 Temmuz 2018)
 Meryem Özsöğüt (19 Temmuz 2018)
 Osman Gülen, Sözde Amed Eyaleti Özel Güç Sorumlusu (23 Temmuz 2018)
 Ahmet Doğuru (26 Temmuz 2018)
 Ahmet Dorak, Sözde Bölge Sorumlusu (2 Ağustos 2018)
 Ceylan Buğın (6 Ağustos 2018)
 Fecri Demir (25 Ağustos 2018)
 Mehmet Şirin Özmen (26 Ağustos 2018)
 Aykut Özkur (26 Ağustos 2018)
 İrfan Gerçek (27 Ağustos 2018)
 Ömer Erdemir, Sözde Çukurca Kazan Vadisi Sorumlusu (3 Eylül 2018)
 Fırat Dağdelen (13 Eylül 2018)
 İlyas Karakoç (1 Ekim 2018)
 Ali Akbaş, Sözde Erzurum Eyaleti Doğu Gücü Sorumlusu (27 Kasım 2018)

* Operasyonlar sonucu sağ yakalanan ya da teslim olan teröristler bu tabloların kapsamı dışında tutulmuştur.

SONUÇ

Bu bölümde 2004-2018 arası on beş yıllık dönemde PKK terörü nedenli olaylarda yaşanan can kayıpları incelenmiştir. Can kayıplarının asker, polis, güvenlik korucusu, sivil ve PKK militanı kategorilerinde yıllara ve yıllık değişimden bağımsız olarak aylara göre dağılımı belirtilmiştir. Buna göre 2007-2008, 2011-2012 ve 2015 sonrası can kaybının yoğun olarak yaşandığı dönemlerdir. Aylara göre bakıldığında ise eylül ve ekim en yoğun can kaybı yaşanan aylar olarak öne çıkmaktadır. Akabinde bu kategorilerdeki can kayıplarının saldıran tarafa (terör

eylemleri için PKK, terörle mücadele operasyonları için Türkiye) göre nasıl değiştiği tartışılmıştır. Buna göre Türkiye'nin inisiyatifi elde bulundurduğu, eylem beklemeden operasyon başlattığı olaylarda Türkiye nadiren kayıp verirken çok sayıda PKK militanını etkisiz hale getirmiştir. PKK'nın terör eylemlerinde çok sayıda PKK militanı etkisiz hale getirilmekle beraber Türkiye tarafı da (asker, polis, korucu, sivil) fazla sayıda kayıp verebilmekte hatta bu olaylarda şehit olan asker sayısı etkisiz hale getirilen PKK militanı sayısını aşmaktadır. Genellikle spontane gelişen karşılaşmalar sonucu çıkan çatışmalarda ise Türkiye tarafının kaybı yine büyük sayılara ulaşabilmekle beraber etkisiz hale getirilen PKK militanlarının dörtte birinde kalmaktadır.

Bölümün son kısmı olan coğrafi dağılım konusundaysa Hakkari ve Şırnak hem il hem de öne çıkan ilçeler düzeyinde en çok can kaybının yaşandığı yerleşkelerdir. Tüm can kaybı yaşanan olaylar haritaya aktarıldığında ise can kaybı yaşanan olayların lokasyonu büyük oranda Türkiye'nin güneydoğu köşesinden Tunceli şehrine doğrusal bir rota üzerinde seyretmektedir. Bu rota üzerinde öne çıkan iki bölge Hakkari-Şırnak ve yakın civarı ile Tunceli ve yakın civarıdır. Bu iki bölgeyi öne çıkaran temel etken dağlık arazi yapısı iken örgütün her iki bölgede lojistik (barınma, tedavi, vb.) destek ağı kurabilmesi de bir diğer önemli etken olmuştur.

Sonuç itibarıyla bu bölüm tekil olay bilgisine ulaşabildiği terör olaylarını kapsamına almıştır. Bu yüzden olay bilgisi verilmeden uzun süreli, geniş bölgeleri kapsayan toplam can kaybı sayısı haberleri veri tabanında yer bulmamıştır. Dolayısıyla gerçek can kayıplarının bu bölümün analiz ettiği veri tabanındaki can kayıplarından daha fazla olduğu aşıkardır. Ancak bu kitabın kapsamına aldığı analizler temsil gücü bir hayli yüksek olaylar kümesi üzerine yapılmış ve varılan sonuçlar tekil olay bilgisine ulaşılabilen olaylar için de fikir verici olmaktadır.